

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

Ochrana osobnosti

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: **prof. JUDr. Jiří Švestka, DrSc.**

Zpracovatel: **Věra Kovandová**

Listopad 2015

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a citovány. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 27. listopadu 2015

Věra Kovandová

Tímto bych ráda poděkovala panu prof. JUDr. Jiřímu Švestkovi, DrSc. za cenné rady a vstřícný přístup.

Obsah

Seznam zkratk	6
Úvod.....	7
1. Právo na ochranu osobnosti	9
1. 1 Ochrana člověka a jeho osobnosti.....	9
1. 2 Všeobecné osobnostní právo.....	10
1. 2. 1 Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu	12
1. 2. 2 Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu.....	13
2. Historický vývoj právní úpravy všeobecného osobnostního práva.....	14
2. 1 Právně-historický exkurz	14
2. 2 Komparativní pohled.....	17
2. 3 Vývoj právní úpravy na našem území.....	18
3. Prameny práva na ochranu osobnosti.....	24
3. 1 Mezinárodní prameny	24
3. 2 Vnitrostátní prameny.....	26
3. 2. 1 Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod	26
3. 2. 2 Občanský zákoník	27
3. 2. 3 Další vnitrostátní prameny	28
4. Subjekty práva na ochranu osobnosti.....	29
5. Předmět práva na ochranu osobnosti.....	32
6. Omezení práva na ochranu osobnosti	36
6. 1 Omezení práva na ochranu osobnosti z vůle dotčené fyzické osoby	37
6. 2 Zákonné licence	41
7. Právní prostředky ochrany osobnosti	47
7. 1 Soukromoprávní prostředky ochrany osobnosti.....	47
7. 1. 1 Nároky vyplývající z práva na ochranu osobnosti	49
7. 1. 2 Obecné právní prostředky ochrany osobnosti	50
7. 1. 3 Zvláštní právní prostředky ochrany osobnosti	54
7. 2 Veřejnoprávní prostředky ochrany osobnosti	55
7. 3 Ústavní stížnost.....	57
7. 4 Stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva	57
8. Vybrané složky všeobecného osobnostního práva, respektive vybraná dílčí osobnostní práva	59

8. 1 Právo na život a ochrana plodu	59
8. 2 Ochrana zdraví	62
8. 3 Život jako újma?	64
Závěr	68
Seznam použitých zdrojů	70
Název práce v anglickém jazyce	76
Abstrakt	77
Summary	78
Klíčová slova	79
Keywords	79

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

ESLP – Evropský soud pro lidská práva

EU – Evropská unie

EÚLP – sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod)

LZPS – usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Ústava – ústavní zákon č. 1/ 1993 Sb., Ústava České republiky

ZÚS – zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

Úvod

Člověka a jeho osobnost je nutné chránit. Už od narození (respektive početí) je každý člověk se svojí osobnostní nerozlučně spjat a tímto poutem je provázen po celý svůj život. K utváření osobnosti dochází už v prenatálním vývoji v těle matky, dokonce by se dalo polemizovat o tom, zda k tomu nedochází už dříve. Osobnost člověka se ale utváří po celý jeho život, v závislosti na jeho biologickém a psychologickém vývoji, v závislosti na jeho vzdělání, zkušenostech a společenském postavení, v závislosti na sociálním prostředí, ve kterém žije. Na světě nelze nalézt člověka, jehož osobnost by byla identická s osobností jiného. Každý člověk má svojí charakteristickou osobnost, která je vlastní pouze jemu samému. Osobnost jako určité jedinečné spojení všech biologických, psychologických a společenských aspektů, tedy hodnot lidské osobnosti, se navenek jeví jako jeden nerozlučný celek charakterizující a odlišující jednoho jedince od druhého.

Určité aspekty ochrany osobnosti lze ve společnosti vysledovat už v její dávné historii, ale důraz na člověka a jeho osobnost je kladen až s rozvojem moderní doby.

Ve většině případů si člověk svojí osobnost a potřebu její ochrany začne uvědomovat až v situacích, kdy se cítí nějakým způsobem ohrožen nebo poškozen. V současné době, ve které dochází k neustálému rozvoji vědy a hlavně různých moderních technologií, je člověk a jeho osobnost čím dál tím více ohrožena a vystavena tak neustálému potencionálnímu nebezpečí, její ochrana se tak jeví čím stále více „aktuální“. Ve společnosti lze ale v současnosti také pozorovat určitou negativní tendenci, a to nastupující neúctu k člověku jako takovému, kdy je s ním jednáno jako s „věcí“ nebo s určitým „číslem“, a není šetřena jeho osobnost. Proti všem těmto nástrahám je nutné zajistit adekvátní ochranu.

V novodobé právní historii České republiky lze zvýšený zájem o ochranu osobnosti spojovat s událostmi po roce 1989 a hlavně s nedávným přijetím rekodifikace soukromého práva, kdy je ochraně osobnosti přikládán zvláštní význam. Nelze nezmínit, že původní občanský zákoník, zákon č. 40/1964 Sb., sice obsahoval úpravu ochrany osobnosti už od svého počátku, ale v období socialismu se jednalo o velmi

okrajový institut, což lze vyzorovat z četnosti rozhodování Nejvyššího soudu ČR, kdy byl v podstatě vydán pouze jeden jediný judikát týkající se ochrany osobnosti.

Téma své diplomové práce Ochrana osobnosti jsem si zvolila z důvodu, že otázku ochrany osobnosti považuji za jednu z nejdůležitějších. Institut ochrany osobnosti je zastoupen ve všech právních řádech demokratických právních států. Ochrana osobnosti tvoří také jeden ze základních pilířů, na kterých je vůbec postaveno moderní soukromé právo. Nelze také opomenout fakt, že problematika ochrany osobnosti je i mediálně atraktivní, tím i atraktivní pro veřejnost a tudíž se domnívám, že toto téma je neustále aktuální a stále se mu dostává větší a větší pozornosti.

Cílem této diplomové práce je přiblížit celkovou úpravu ochrany osobnosti, která je hlavně zakotvena v občanském zákoníku, zákon č. 89/2012 Sb., (dále jen „OZ“), ale samozřejmě také v Listině základních práv a svobod¹ a v dokumentech mezinárodního práva. Jelikož je téma ochrany osobnosti jako takové velice rozsáhlé a nelze ho v diplomové práci postihnout v celém rozsahu, je tato práce zaměřena zejména na základní charakteristiku ochrany osobnosti, pouze poslední kapitola je věnována vybraným aspektům této problematiky.

Diplomová práce je tematicky rozdělena celkem do osmi kapitol a jednotlivých podkapitol. V první kapitole je zejména vysvětlen pojem osobnosti a všeobecného osobnostního práva, tedy práva na ochranu osobnosti, druhá kapitola se zabývá historickým vývojem právní úpravy, následující třetí kapitola rozebírá prameny práva na ochranu osobnosti, čtvrtá kapitola je věnována subjektům práva na ochranu osobnosti, dále je pak vymezen předmět tohoto práva a v šesté kapitole shrnuty způsoby omezení práva na ochranu osobnosti, sedmá kapitola poskytuje výklad právních prostředků, kterými se lze domáhat ochrany v případě zásahu do osobnosti a poslední osmá kapitola se věnuje vybraným složkám všeobecného osobnostního práva jako je život a zdraví, kdy je mimo jiné podrobněji rozebírán rozsudek Evropského soudu pro lidská práva.

Tato diplomová práce je zpracována dle právního stavu k 27. listopadu 2015.

¹ usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

1. Právo na ochranu osobnosti

1. 1 Ochrana člověka a jeho osobnosti

Právo je založeno na hodnotách. Doktrinálních definic hodnot je velké množství, existuje i věda, zvláštní filozofická disciplína – axiologie, která se hodnotami zabývá. Zjednodušeně je nutno hodnoty chápat jako cíle, kterých je potřeba dosáhnout. V soukromém právu je na prvním místě systému hodnot postaven svobodný člověk a jeho ochrana. Postavení svobodného člověka jako nejvyšší hodnoty soukromého práva úzce souvisí s jeho osobností.

Vymezení právního pojmu „osobnost člověka“ je otázkou složitou, nicméně nikoliv však nemožnou. V žádném právním předpise ani mezinárodní smlouvě definici lidské osobnosti nenalezneme. Novodobá česká právní teorie² vymezuje osobnost člověka jako jedinečné spojení biologických, psychologických a společenských aspektů, či spíše hodnot lidské bytosti. Podle této teorie se osobnost člověka utváří postupně jeho bytím mezi ostatními lidmi v lidském společenství, a to i v právní rovině.³ Podobně současná právní nauka definuje osobnost jako „*ke štěstí zacílený žijoucí duchovní, duševní a tělesný celek, jehož jádrem je jedinečné (individuální) sebeuvědomělé já (duch), integrující duchovní, duševní a tělesná prožití, stavy a činnosti, a to vědomé i nevědomé, včetně nadání, sklonů, dědičných zátěží a nahromaděných zkušeností či jiných vrozených nebo nabytých vloh za účelem vlastního vývinu. Každá lidská osobnost je vybavena svobodnou vůlí, citem a rozumem.*“⁴ Právní praxe, vycházejíc z některých závěrů nauky, charakterizuje osobnost jako „*subjekt poznání, resp. poznávání, prožívání a jednání ve své společenské podstatě i individuálních zvláštnostech, jako nejmenší sociální jednotku i určitou psychofyzickou a sociálně psychickou strukturu. Z hlediska psychologie se osobnost může jevit jako historicky se krystalizující a vyvíjející se celek, systém duševních (ale nepochybně i duchovních) vlastností a tendencí jednotlivce, charakterových rysů, schopností, temperamentu, postojů, potřeb a zájmů, vzdělání, náboženského a kulturního zaměření, přičemž jedním z podstatných rysů osobnosti je*

² po roce 1970

³ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 248

⁴ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek.* Praha: Linde Praha, a.s. – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2008, s. 110

vědomí. Osobnost se projevuje jako dynamický systém, jehož rysy se mění podle věkových stupňů, přičemž dosahují relativně větší stálosti v dospělosti. Psychologické vlastnosti osobnosti jsou zprostředkovány zvláštnostmi nervového systému, které však samy o sobě neurčují charakter, zájmy a sklony člověka. Ty se vytvářejí v procesu individuálního vývoje vlivem výchovy, výuky a společenského prostředí vůbec, přičemž aktivita subjektu "sebetvoření člověka" v průběhu vývoje roste. Podstatou osobnosti jsou její vztahy k vnímané skutečnosti, k druhým lidem, ke kulturně společenským hodnotám, k aktuálnímu stavu společenskopolitického prostředí apod. Tyto vztahy se projevují ve styku s lidmi, v jednání a chování člověka, jeho kulturními výtvoři apod. Každá osobnost má obecné vlastnosti všelidské povahy, zároveň však odráží specifické historické podmínky své doby, národa, společenského zařazení, povolání a má své svérázné, neopakovatelné rysy. Je tak mimo jiné i produktem své doby a jejích podmínek, zároveň v té či oné míře svým podílem na tom produkuje tuto dobu a její podmínky utvářením a přetvářením svého okolí. Není možno opomenout ani fyzické složky osobnosti fyzické osoby, jako je úroveň jejího zdraví, zvláštnosti vyplývající z jejího individuálního vzhledu a stavby těla, příslušnosti k mužské nebo ženské populaci, konkrétní lidské rase, apod. Přes mnohost těchto jednotlivých složek osobnosti je však nutno osobnost fyzické osoby vždy vnímat v její ucelenosti a nedělitelnosti."⁵ Vedle uvedených definic se lze v literatuře setkat s řadou dalších pokusů o definici lidské osobnosti, jež se od sebe liší zpravidla zdůrazněním některé z hodnot, které lidskou osobnost tvoří, a to ať už podle účelu podávané definice nebo hodnotového zaměření jejího autora.

1. 2 Všeobecné osobnostní právo

Právo na ochranu osobnosti neboli všeobecné osobnostní právo je právem, které náleží každému člověku, lidské bytosti, a je s ním nerozlučně spjato. Všeobecné osobnostní právo umožňuje člověku nakládat s jeho osobností, resp. s nehmotnými statky, jež tvoří lidskou osobnost v jejím celku, tzn. v její tělesné a morální jednotě. Všeobecné osobnostní právo představuje celistvou ochranu této osobnosti, zajišťuje její

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2005, sp. zn. 30 Cdo 936/2005

akceptaci jako člověka a přiznává jí práva na další rozvoj a uplatnění. Všeobecné osobnostní právo je právem absolutní povahy, působí erga omnes, třetí osoby do něj nesmějí neoprávněně zasahovat, neboli mají povinnost nerušit jeho nositele ve výkonu jeho oprávnění.⁶ Všeobecné osobnostní právo řadíme do kategorie osobnostních práv, nikoli do kategorie majetkových práv, která jsou na rozdíl od nich nabyvatelná. Osobnostní práva, tedy i všeobecné osobnostní, jsou práva přirozená, tzn. práva člověku vrozená, poznatelná již samotným citem a rozumem.⁷ Člověk je po celý svůj život se svou osobnostní a absolutním osobnostním právem přirozeně a neoddělitelně spjat. Za zákonem stanovených podmínek ale vzniká ochrana osobnosti člověka ještě před jeho narozením (nasciturus) a v omezeném rozsahu přetrvává i po jeho smrti.⁸ Přirozená osobnostní práva mají povahu práv základních⁹, všeobecné osobnostní právo je tedy právem nezadatelným, nezcizitelným, nepromlčitelným a nezrušitelným,¹⁰ jež stát neuděluje, ale pouze je deklaruje a zaručuje.

Člověk se svou osobností, resp. tedy s nehmotnými statky, které tvoří jeho osobnost, může nakládat ale pouze v souladu s právním řádem a v jeho mezích.¹¹ Z tohoto vyplývá, že obsah práva na ochranu osobnosti může být vymezen jak pozitivně, tak negativně. V pozitivním smyslu je obsahem práva na ochranu osobnosti oprávnění každého člověka vykonávat své osobnostní právo, tedy nakládat s nehmotnými statky, které tvoří jeho osobnost, podle své vůle.¹² Obsahem práva na ochranu osobnosti v negativním smyslu je oprávnění každého člověka zakázat každému, aby neoprávněně zasahoval do jeho osobnostních práv. Negativní vymezení obsahu práva na ochranu osobnosti umožňuje bránit se proti neoprávněnému zásahu do osobnostních práv.

Výše zmíněné jednotné pojetí všeobecného osobnostního práva jako neuzavřeného okruhu jednotlivých osobnostních práv je v literatuře označováno jako

⁶ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 249

⁷ Srov. ustanovení § 19 OZ

⁸ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 395

⁹ Srov. čl. 10 LZPS; MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 267

¹⁰ Srov. čl. 1 věta druhá LZPS, ustanovení § 19 odst. 2 OZ

¹¹ Srov. čl. 2 odst. 3 LZPS, čl. 2 odst. 4 Ústavy

¹² Viz. princip autonomie vůle.

pojetí monistické. Druhé pojetí, které všeobecné osobnostní právo chápe jako soustavu jednotlivých dílčích osobnostních práv, které ve svém souhrnu chrání každou fyzickou osobu, je označováno jako pojetí pluralistické.

Tyto dvě pojetí všeobecného osobnostního práva odrážejí dualitu přístupu přirozenoprávní a pozitivněprávní teorie, v praktické rovině však nemají žádný zásadní dopad. Monistické pojetí v právní úpravě využívá generální klauzuli, jež je doplněna demonstrativním výčtem jednotlivých dílčích práv.

Současný občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, (dále jen „OZ“), jehož východiskem je přirozenoprávní právně-filozofické pojetí, vychází z monistické koncepce, je v něm tedy obsažena generální klauzule (§ 81), dále pak příkladný výčet jednotlivých dílčích práv.

Osobnostní práva jako jeden ze základních pilířů soukromoprávní úpravy, jsou tvořena všeobecným osobnostním právem a zvláštními osobnostními právy. Od všeobecného osobnostního práva je tedy nutno odlišovat zvláštní osobnostní práva. Zvláštní osobnostní práva jsou práva, která nenáleží každému člověku, nejsou tedy s každou fyzickou osobou nerozlučně spjata. Vznik zvláštních osobnostních práv je podmíněn určitou tvůrčí schopností člověka, teprve jejím projevem dochází k jejich vzniku. Mezi zvláštní osobnostní práva řadíme autorská práva, práva výkonných umělců, práva k vynálezům, práva k průmyslovým vzorům. Zvláštní osobnostní práva se rovněž týkají nehmotných statků, ale náleží pouze konkrétní fyzické osobě, tedy zejména autorovi, výkonnému umělci, vynálezci.

1. 2. 1 Všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu

Všeobecné osobnostní právo lze definovat buď v objektivním, nebo subjektivním smyslu. Vymezit všeobecné osobnostní právo v objektivním smyslu je možné jako *souhrn stejnorodých právních norem, které upravují právo, resp. jednotlivá dílčí práva, jejichž předmětem je osobnost fyzické osoby jako celek, resp. jednotlivé hodnoty tvořící součásti celkové fyzické a morální integrity osobnosti každé fyzické*

*osoby jako individuality a suveréna a jejichž subjekty mají vůči ostatním subjektům rovné právní postavení a zásadní autonomii vůle.*¹³

Všeobecné osobnostní právo není samostatným odvětvím soukromého práva, ale tvoří zvlášť důležitou integrální součást občanského práva a tím i základní část práva soukromého. Ačkoliv úprava osobnostních práv je poměrně nová a nezapadá do tradičního pojetí systematiky civilního práva, její systematické zařazení v civilních kodexech tak může činit možné obtíže. Určitá část teorie českého občanského práva dokonce usuzuje, že úprava všeobecného osobnostního práva by měla být zařazena po obecné části na první místo v systému občanského práva a občanského zákonodárství.¹⁴ Tato úvaha se jeví jako správná. OZ přikládá člověku a ochraně jeho osobnosti zvláštní význam, ustanovení o ochraně osobnosti jsou zařazena do jeho obecné části. Osobně bych se ale také přikláněla k vydělení úpravy ve zvláštní části, která by tak více zdůraznila důležitost významu ochrany osobnosti.

1. 2. 2 Všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu

Pojem všeobecné osobnostní právo v subjektivním smyslu, respektive v jeho jednotném rámci subjektivní dílčí osobnostní práva, lze vymezit jako možnost každé fyzické osoby nakládat v mezích právního řádu a podle svého uvážení se svou osobností, tedy s jednotlivými hodnotami, vůči ostatním fyzickým a právnickým osobám, jež jsou v rovném právním postavení, za účelem její realizace ve společnosti a ochrany jejich zájmů, potřeb a preferencí.¹⁵

¹³ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 57

¹⁴ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 57

¹⁵ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 92

2. Historický vývoj právní úpravy všeobecného osobnostního práva

2.1 Právně-historický exkurz

Právní úprava všeobecného osobnostního práva prodělala svůj zvláštní a dlouhodobý vývoj. Ve vývoji je možné sledovat postupnou tendenci o stále intenzivnější zabezpečení ochrany osobnosti, jak v oblasti práva veřejného (ochrana ústavněprávními, trestněprávními a správněprávními normami), tak samozřejmě i v oblasti práva soukromého, zejména v právu občanském, ale i v jeho některých dalších částech (v pracovním právu, rodinném právu a v právu duševního vlastnictví).¹⁶

Základy všeobecného osobnostního práva, které nelze z historického pohledu oddělovat od ideových představ týkajících se lidských a občanských práv a svobod, lze spatřovat už v antice. U sofistů se v 5. století před n. l. objevuje již myšlenka priority přirozeného práva před právem pozitivním. Myšlení sofistů o přirozeném právu je následně prohloubeno stoiky.¹⁷

V římském právu byla poskytována ochrana před neúctou – iniuria. Římské civilní právo znalo dohromady tři typy deliktů, praetorské právo k nim později doplnilo ještě další dva. Typizovanými civilními delikty byly krádež (loupež), poškození cizí věci, urážka na cti, dále pak vydírání a podvod.¹⁸ Zákon 12 desek (Lex XII tabularum), primitivní kodifikace římského obyčejového práva z poloviny 5. století př. n. l., obsahoval již některá ustanovení o urážkách na cti. Jednalo se o taková pravidla, která byla ve své době sporná, nejasná nebo nová. Úmyslné urážlivé jednání se ale spatřovalo pouze v útocích proti tělesné integritě (iniuria facti) a Zákon 12 desek ho stíhal pevně stanovenými pokutami, v některých případech se ještě ve zbytku projevovala původní msta v podobě odvety (oko za oko). Změna přichází s praetorským ediktem, který doplnil staré skutkové podstaty iniurie reálné (iniuria facti) o nové, spáchané slovními projevy nebo také posuňky, případně útoky na cudnost. Poškozenému příslušela proti pachateli actio iniuriarum aestimatoria, (tzv. oceňovací žaloba pro urážku na cti), která

¹⁶ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 37

¹⁷ HOLLÄNDER, P. *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 156

¹⁸ KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 110

mířila na peněžitou pokutu. Tato žaloba zaujala v římském právu zvláštní místo, neboť umožňovala poškozenému přiznat peněžitou částku, aniž by došlo k majetkové újmě. Výše pokuty se odvíjela zejména od intenzity útoku, místa, kde k deliktu došlo, a dále také od postavení poškozeného. Povahou se jednalo o žalobu ryze osobní, nepřecházela na dědice a nebylo ji možno použít ani proti pachatelovým dědicům. Ochrana jiných hodnot osobnosti nebyla v římském právu vytvořena, nebyl tedy ještě vytvořen obecný pojem všeobecného osobnostního práva ani jeho obecná ochrana.¹⁹

Dalším významným mezníkem pro rozvoj úpravy ochrany osobnosti bylo křesťanství a renesance. Zabezpečení ochrany osobnosti v tomto období poskytovalo především trestní právo. Určitá dílčí osobnostní práva, jako například právo na čest a důstojnost, byla ale nejprve chráněna i prostředky svépomoci. Jednalo se o krevní mstu a později i souboj, dále o výkupné a nejrůznější druhy pokut, jež měly nejen funkci represivní, ale zároveň byly také odčiněním nemajetkové újmy. Systém pokut však zpravidla vylučoval uplatnění nároku na náhradu škody. Zajímavostí je i tehdejší nazírání na porušení důstojnosti ženy, například znásilněním nebo únosem, které mělo za následek vedle náhrady škody i náhradu nemajetkové újmy otci, resp. manželovi.²⁰

Hospodářský, technický a vědecký rozmach v období vzniku a rozvoje kapitalistických výrobních poměrů s sebou přinesl i zásadní rozvoj v oblasti ochrany osobnosti, jelikož nový způsob výroby a nově se rozvíjející obchod požadovaly existenci svobodných a rovných subjektů, které by bylo možno zaměstnávat na základě smluv založených na formální rovnosti. Osobnost těchto subjektů bylo potřeba více chránit. Základem pro tento rozvoj ochrany osobnosti se stal liberalismus Johna Locka, který obsahoval jak prvky přirozenoprávní, tak i první nástiny teorie dělby moci. Na Johna Locka později navázal Christian Montesquieu. V tomto období, jak již vyplývá z výše uvedeného, nebylo možno navázat na úpravu ochrany osobnosti v římském právu. Jinak tomu bylo v případě úpravy soukromého vlastnictví a směny zboží.²¹

¹⁹ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 39 – 40; KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 264 - 265

²⁰ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 40

²¹ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 41

Ideovým základem moderní koncepce všeobecného osobnostního práva v 17. a 18. století se staly přirozenoprávní teorie, jež vznikaly v období racionalismus a osvícenství a které postupně vyústily v ideu práv člověka a občana. Tyto přirozenoprávní teorie formulovaly moderní systém přirozeným práv člověka, do kterého řadily vedle soukromého vlastnictví i svobodu a rovnost člověka, a který byl později inkorporován do velkých evropských civilních kodexů. Zejména v Anglii, Americe a Francii, tedy v hospodářsky rozvinutých zemích, dochází v tomto období v různých zákonodárných aktech k prvním významným vyhlášením práv člověka a je tak položen právně-politický a teoretický základ moderního pojetí vztahu státu jako reprezentanta společnosti a občana v oblasti společensko-politické, jakož i v oblasti jeho osobního života a individuálních svobod. Dochází také k položení základů práva spjatého s osobností každé fyzické osoby, všeobecného osobnostního práva, s účinky k jiným právním subjektům s rovným postavením, tedy s účinky v soukromoprávních, resp. občanskoprávních vztazích. Předobrazem pozdějších velkých deklarácí práv člověka je anglická Magna Charta Libertatum z roku 1215, která zdůrazňovala princip nedotknutelnosti fyzické osoby. V roce 1628 je v Anglii vydáním Petice práv (Petition of Rights) položen základ pro uplatňování principu „due process of law“, jenž byl později v roce 1679 rozvinut v principu „fair trial“ přijetím Habeas Corpus Act a poté přijetím Charty práv (Bill of Rights) v roce 1689. V Americe dochází nejdříve v roce 1776 k vyhlášení Deklarace nezávilosti, která zakotvuje rovnost lidí a některá nezrušitelná práva jako je právo na život a svobodu, později pak v roce 1791 k vydání Charty práv (Bill of Rights). Na území Evropy se základním mezníkem ve formulaci, vyhlášení a uzákonění práv a svobod člověka a občana stala francouzská Deklarace lidských a občanských práv (Declaration des droits de l'homme et du citoyen) z roku 1789, která zdůraznila, že všichni lidé se rodí a zůstávají svobodní a rovní, jsou nadáni přirozenými, nepromlčitelnými lidskými právy, jako jsou hlavně právo na osobní svobodu, jistotu a bezpečnost, právo na odpor proti útisku a právo svobodně nabývat soukromé vlastnictví. I v tomto období vývoje je však ochrana osobnosti převážně zajišťována normami trestního a správního práva.²²

²² KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 41 - 42

2. 2 Komparativní pohled

Úprava všeobecného osobnostního práva není ve všech státech s podobnou historickou, kulturní a společenskou tradicí shodná, i když ustanovení o ochraně osobnosti vycházejí ze stejného sociokulturního rámce.²³

V právních úpravách kontinentální Evropy lze narazit na dvě odlišné, ale paradigmatické cesty – na francouzskou právní úpravu a na německou právní úpravu. Mezi oběma těmito úpravami stojí z počátku například rakouská nebo také italská právní úprava, později u nich ale dochází k jejich vlastnímu vymezení, též i k vlastnímu vymezení ochrany osobnosti. Nezávislou, od zbytku kontinentální Evropy odlišnou úpravu lze nalézt v anglickém common law of torts a ve skandinávských zemích.²⁴

Pro francouzské pojetí je v souladu s Deklarací práv člověka a občana, kterou lze považovat za výchozí pro ochranu osobnosti, neboť již ve svém článku 2 uvádí, že povinností každého politického subjektu je chránit přirozená a nepromlčitelná lidská práva jako je svoboda, vlastnictví, osobní bezpečnost a odpor proti útlaku, charakteristické přijetí přirozenoprávní generální klauzule deliktního práva vycházející ze zásady *neminem laedere*, jež se spolu s myšlenkovým dědictvím *actio iniuriarum* v *Ius Commune* odrazily v novém rovném pojetí majetkové a nemajetkové újmy v *Code Civil*. Tato rovnost byla římskému právu zcela cizí. Od roku 1804 byla tedy člověku v případě porušení jeho osobnostních práv poskytována náhrada nemateriální újmy. Francouzský model v 19. století následovaly země jako Belgie, Nizozemsko, Španělsko a Švýcarsko, zpočátku také i Rakousko a Itálie.

Zcela odlišné je německé pojetí, kde měla dominantní postavení historicko-právní škola, která usilovala o návrat k tradičním zdrojům římského práva. Francouzské pojetí tak bylo učenici historicky-právní školy odmítáno. Při přípravách koncepce deliktního práva kladli důraz na smluvní volnost, majetková práva a na náhradu majetkové újmy, odmítaly odkazy přirozenoprávní teorie a kanonického práva. Ochrana

²³ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 504

²⁴ BRÜGGEMEIER, G.; COLOMBI CIACCHI, A.; O'CALLAGHAN, P.. *Personality rights in European tort law*. 1st pub. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 16 a násl.

cti a důstojnosti byla přesunuta do oblasti trestního práva. Toto pojetí bylo ve 20. století přijímáno i jinými státy, jako jsou Rakousko, Řecko a Itálie. Německý občanský zákoník (BBG) byl ale později nucen začlenit osobnostní práva do svého systému, který pro ně nicméně nebyl vhodný. Peněžitá kompenzace byla přiznána pouze v případě závažného protiprávního jednání, jiná možnost nápravy neexistovala.

2. 3 Vývoj právní úpravy na našem území

Po vzniku samostatného Československa v roce 1918 byla tzv. recepčním zákonem č. 11/1918 Sb. převzata dosavadní právní úprava platná na území bývalého Rakouska-Uherska. Recepční norma tehdy zajistila, že na našem území i nadále platil Všeobecný občanský zákoník z roku 1811. Na území Slovenska byla ale situace složitější, neboť zde platilo uherské občanské právo založené na obyčejích. Tato nejednotnost – právní dualismus, kdy na území jednoho státu platily naprosto odlišné úpravy, vyvolávala celou řadu problémů.

Ačkoliv Všeobecný občanský zákoník neobsahoval výslovnou úpravu ochrany osobnosti, je v něm možno nalézt několik ustanovení, která se ochrany osobnosti týkají. V první řadě se jedná o ustanovení § 16, který je možno považovat za jakousi generální klauzuli, přiznávající osobnostní práva a právně zakotvující jejich ochranu. Pod vlivem přirozenoprávní koncepce je v první větě ustanovení § 16 stanoveno, že *„každý člověk má vrozená, již rozumem poznatelná práva a nutno jej tudíž považovat za osobu“*. Tvůrci Všeobecného občanského zákoníku považovali lidskou svobodu za nejvyšší a základní přirozené právo. Toto ustanovení bylo významné také proto, že mělo funkci jakési všeobecné směrnice pro soudní rozhodování. Všeobecný občanský zákoník nazíral na člověka jako na *„tvora rozumného a inteligibilního, který jest sám sobě určovati účel a prostředek“*²⁵. To znamená, že člověk je svobodný a sám sobě účelem a není poddán někomu jinému, jeho svoboda je stejná jako svoboda jiného a končí tam, kde začíná svoboda druhého. Doktrína sem také řadila právo svobody, práva duševních projevů (jako je svoboda víry a vyznání, svoboda vědecké a umělecké tvorby), právo na tělesnou integritu, na občanskou čest, na osobní tajemství. Co se týká prostředků

²⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 108

občanskoprávní ochrany, ty upraveny nebyly, ale spočívaly v různých druzích žalob – v žalobách zrušovacích, zdržovacích a určovacích, v žalobách statusových, které nesměřovaly k majetkoprávní náhradě škody.

Jednotlivá dílčí osobnostní práva je ale nutné dovozovat i z dalších ustanovení Všeobecného občanského zákoníku. Právo na život a zdraví vychází i z § 17. „*Co je přiměřeno vrozeným přirozeným právům, o tom se má potud za to, že tu jest, pokud se neprokáže zákonné omezení těchto práv.*“ a následně pak z § 43 a § 1325 a následujících.

Konkrétně v ustanovení § 43 poskytoval Všeobecný občanský zákoník výslovně ochranu pouze dílčímu osobnostnímu právu na jméno, chránil nejen jméno rodové, ale také i pseudonym.

Ochranu dílčího osobnostního práva k vlastní podobizně a právo k dopisům, deníkům a jiným písemnostem osobní povahy obsahoval také zákon o právu autorském, zákon č. 218/1926 Sb.

Dále bylo všeobecné osobnostní právo chráněno před neoprávněnými zásahy třetích fyzických nebo právnických osob v rovném postavení v rámci odpovědnosti za škodu nebo také v rámci neplatnosti právních úkonů, upravenými ve Všeobecném občanském zákoníku. Všeobecný občanský zákoník v § 1293 definoval škodu jako „*každou újmu, která byla někomu způsobena na jmění, právech nebo osobě*“. Všeobecný občanský zákoník tedy pod pojem škoda zahrnoval nejen škodu majetkovou, ale také škodu nemajetkovou. Výslovně bylo ale peněžité zadostiučinění za imateriální újmu přiznáno pouze ve dvou případech, a to v případě tzv. ceny zvláštní obliby (pretium affectionis) a v bolestném. Za určitou zvláštnost je možno považovat, že Všeobecný občanský zákoník obsahoval tzv. odstupňovanou náhradu škody, která závisela na míře zavinění. Náhrada nemajetkové újmy byla možná pouze v případě hrubého zavinění. Výjimkou z této zásady byla ale již zmíněná cena zvláštní obliby a bolestné.²⁶ V ustanovení § 1325 byla pak upravena náhrada škody v případě tělesného poškození: „*Kdo poškodí někoho na těle, zaplatí léčebné náklady poškozeného; nahradí mu ušlý nebo, stane-li se poškozený neschopen výdělku, také budoucně ucházející*

²⁶ Srov. ustanovení § 1331 Všeobecného občanského zákoníku

výdělek; a zaplatí mu na žádost kromě toho bolestné, přiměřené vyšetřeným okolnostem.“ V tomto ustanovení je poškozenému přiznána, jak náhrada majetkové újmy, konkrétně léčebných nákladů a ušlého zisku, tak také právo na náhradu nemajetkové újmy spočívající v bolestném. Bolestné bylo přiznáváno v každém stupni zavinění, jak již je výše zmíněno, jednalo se o výjimku ze zásady, kdy je nutné hrubé zavinění. Bolestné bylo poskytováno pouze na žádost poškozeného a bylo možno ho přiznat ve dvou případech, a to jako náhradu za vytrpěnou bolest, jak fyzickou, tak i duševní, a jako odškodnění za újmu na zdraví. Poškozený mohl o bolestné požádat i opakovaně, v případě, že se bolest související s poraněním objevila i později. Bolestné bylo nárokem osobní povahy, ale výše bolestného záležela na úvaze soudů, které ale musely vycházet z intenzity a doby trvání bolesti, povahy případu.

V oblasti trestního práva byla ochrana poskytována zvláštním zákonem č. 108/1933 Sb., o ochraně cti. Tento zákon ve svém prvním oddíle nadepsaném „Ochrana cti“, konstruoval skutkové podstaty jednání, kterými se pachatel dopustil urážky, pomluvy, utržení na cti a výčitky trestního stíhání nebo trestu. Zákon o ochraně cti obsahoval i důvody vylučující trestnost, přípustnost důkazu pravdy a omluvitelného omylu, podmínky upuštění od potrestání nebo také uveřejnění rozsudku.

1. ledna 1951 nabyl účinnosti unifikovaný československý občanský zákoník č. 141/1950 Sb. a tím skončilo období právního dualismu. Byl přijat také nový autorský zákon č. 115/1953 Sb. Upravena byla pouze jen některá dílčí osobnostní práva a jejich úprava byla navíc rozprostřena do různých právních předpisů. V tehdejší občanském zákoníku bylo pouze upraveno právo na jméno fyzické osoby a právo na označení – název právnické osoby. Autorský zákon č. 115/1953 Sb. upravoval práva na osobní písemnosti a podobiznu. Zákonodárná úprava všeobecného osobnostního práva neodpovídala požadavkům demokratické společnosti. V totalitním komunistickém režimu bylo časté závažné porušování práv a svobod občanů, spočívající i v porušování osobnostních práv.

Až s novým občanským zákoníkem z roku 1964 přišla v tomto směru pozitivní změna. Občanský zákoník ve svých ustanoveních §§ 11 až 16 na našem území poprvé zakotvil obecnou úpravu všeobecného osobnostního práva a v jeho rámci pak úpravu jednotlivých osobnostních práv, včetně úpravy jednotlivých základních právních

prostředků ochrany všeobecného osobnostního práva. Právní úprava ochrany osobnosti v občanském zákoníku z roku 1964 přetrvala i po revolučním roce 1989, ale prošla v průběhu času několika novelizacemi. Termín „občan“, kterému byl v socialistickém období přiřazován nepatřičným význam, byl nahrazen termínem fyzické osoby.²⁷ Novelou provedenou zákonem č. 87/1990 Sb. byla přiznána i nemajetková újma v penězích, pokud se jako dostatečné nejevilo odstranění následků neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti a přiměřené zadostiučinění. Novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. byly zrušeny ustanovení §§ 14 a 17, které upravovaly možnost tzv. společenské organizace domáhat se za svého člena ochrany osobnosti a zmocnění upravit zvláštním předpisem vztahy, které vznikaly ze společenského uplatnění literárních, vědeckých a uměleckých děl, z objevů, vynálezů, zlepšovacích návrhů a průmyslových vzorů.²⁸

Celkově lze říci, že po roce 1989 nedošlo k výraznějším koncepčním proměnám v právní úpravě ochrany osobnosti, ale projevila se zde nutná změna spočívající v zcela jiné interpretaci právních norem ochrany osobnosti. V návaznosti na přijetí Listiny základních práv a svobod (dále jen „LZPS“) a na recepci mezinárodních smluv o lidských právech byla opuštěna čistě materialistická koncepce socialistického práva a při interpretaci právních norem byl kladen důraz i na hodnoty a zásady respektované demokratickými právními státy, tj. na přirozená subjektivní práva člověka.²⁹ Přijetím LZPS byl položen „solidní ústavní základ občanskoprávní ochrany osobnosti fyzické osoby“³⁰. V aplikační praxi ochrany osobnosti se vycházelo z toho, že úkolem této právní úpravy v občanském právu je zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a tím i její všestranný a svobodný rozvoj. Zároveň bylo zdůrazňováno, že se jedná taktéž o rozvedení a konkretizaci čl. 7, 8, 10, 11, 13 a 14 LZPS, která zakotvuje celkově pro právní řád právo na ochranu osobnosti jako základní lidské právo.³¹

²⁷ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 506

²⁸ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 310

²⁹ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 506

³⁰ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 56

³¹ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 311

§ 11 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. stanovil, že: „*fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevů osobní povahy*“. Ustanovení tohoto paragrafu tak zakotvoval generální klauzuli, která v souladu s ideou přirozených práv člověka a jejich uznáním jako práv nezadatelných, umožňovala pružné rozšíření ochrany dalších hodnot všeobecného osobnostního práva.³² Tato generální klauzule obsahovala demonstrativní výčet dílčích osobnostních práv, jenž musí být tedy chápán pouze jako příkladný. Typicky se jednalo zejména o právo na ochranu života, zdraví a těla, občanské cti a lidské důstojnosti, jména, které slouží k označení a individualizaci fyzické osoby, soukromí, tedy intimní sféry fyzické osoby, včetně respektování jejího rodinného života, projevů osobní povahy. Samozřejmě s ohledem na tento demonstrativní výčet obsažený v ustanovení § 11 a dále s ohledem na LZPS a Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod do rámce jednotného práva na ochranu osobnosti patřily i další, výslovně nezmiňovaná dílčí osobnostní práva vyplývající z tehdejších společensko-právních podmínek. Konkrétně se jednalo o právo na ochranu osobní svobody, rovnosti, svobody pohybu i pobytu, právo na podobu a právo na příznivé životní prostředí.³³ Dále pak v navazujícím ustanovení § 12 občanského zákoníku z roku 1964 byla upravena zákonná licence, kdy „*písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejích projevů osobní povahy smějí být pořízeny nebo použity jen s jejím svolením*“, odstavec 2 pak upravoval, kdy svolení není třeba, a v odstavci 3 bylo upraveno použití pro vědecké a umělecké účely a pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Žádné z těchto pořízení nebo použití ale nesmělo být v rozporu s oprávněnými zájmy fyzické osoby. V uvedených případech byl předmětem občanskoprávní ochrany osobnosti obsah vyjádřený hmotným substrátem, který ale sám jako takový předmětem ochrany dle § 12 nebyl. Pokud došlo ke střetu osobnostního a vlastnického práva, bývala dávana přednost právu osobnostnímu jako práv kvalitativně a funkčně vyššímu.³⁴ V § 13 občanského zákoníku č. 40/1964 Sb. byly upraveny

³² ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 134

³³ ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 136

³⁴ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 310

podmínky odpovědnosti za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti, náhrada nemajetkové újmy v penězích a určení její výše. Fyzická osoba měla právo se domáhat upuštění od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, odstranění následků a přiměřeného zadostiučinění. Po novele provedené zákonem č. 87/1990 Sb. bylo poškozené fyzické osobě umožněno se také domáhat práva na náhradu nemajetkové újmy v případech, kdy se tzv. morální zadostiučinění nejevilo jako dostačující, a to zejména z důvodu značného snížení důstojnosti fyzické osoby nebo její společenské vážnosti. Výši nemajetkové újmy určoval soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem případu.³⁵ Posmrtná ochrana osobnosti byla upravena v ustanovení § 15, který stanovil, že „*po smrti fyzické osoby přísluší uplatňovat právo na ochranu její osobnosti manželů nebo partnerovi a dětem, a není-li jich, jejím rodičům*“. A posledně v ustanovení § 16 byla upravena odpovědnost za majetkovou újmu, tedy škodu způsobenou neoprávněným zásahem do všeobecného osobnostního práva. Uplatnění nároku na ochranu osobnosti fyzické osoby tak nevylučovala uplatnění případného nároku na náhradu vzniklé majetkové škody.³⁶

V roce 2012 došlo k přijetí nového občanského zákoníku, č. 89/2012 Sb. (dále jen „OZ“), který v podstatě převzal dosavadní právní úpravu předešlého občanského zákoníku a zajišťuje tak ochranu osobnosti člověka v zásadě pouze s drobnými odchylkami. Zásady, na kterých je OZ vybudován, jsou v celku identické s těmi, na jejichž základě byla již v období po listopadu 1989 vykládána ochrana osobnosti.³⁷

³⁵ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 310

³⁶ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 311

³⁷ ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 310

3. Prameny práva na ochranu osobnosti

3. 1 Mezinárodní prameny

„Dokumenty mezinárodního práva obsahují přístup k osobnostním právům, který odráží koncept základních lidských práv a svobod jako kulturně-historického produktu moderního věku v západní civilizaci.“³⁸ Až ve 20. století lze pozorovat přesun těžiště ochrany základních lidských práv a svobod na pole mezinárodně právních dokumentů. Po konci druhé světové války je na poli OSN přijata v roce 1948 Všeobecná deklarace lidských práv, která v reakci na obě světové války klade důraz na humanitu. Ač se jedná o dokument právně nezávazný, význam Všeobecné deklarace lidských práv nelze v žádném případě opomenout. V reakci na proběhlé hrůzy obou světových válek Všeobecná deklarace lidských práv řadí člověka do popředí. Dá se říci, že se vyprojetovala tzv. filosofie lidství, ve které je člověk jak východiskem, tak i účelem.³⁹ Za nejdůležitější z pohledu práva na ochranu osobnosti lze považovat čl. 8 Všeobecné deklarace lidských práv, který konstatuje, že každý má právo na to, aby byla všude uznávána jeho právní osobnost. Všeobecná deklarace lidských práv byla východiskem i zdrojem pro později přijaté mezinárodní právní dokumenty.

Článek 10 Ústavy stanoví, že „vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva“. Ve smyslu čl. 10 Ústavy tedy tvoří základ mezinárodněprávní úpravy práva na ochranu osobnosti ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy. Jedná se zejména právní dokumenty přijaté na poli OSN jako je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a o Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, oba z roku 1966. Dále pak se jedná o Úmluvu proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání z roku 1984 a také o Úmluvu o právech dítěte z roku 1989.

³⁸ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 507

³⁹ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 508

Na evropském kontinentu má v ochraně osobnostních práv významnou roli Rada Evropy a zejména její ratifikovaná a vyhlášená Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“), spolu se svými dodatkovými protokoly, které mají pro smluvní strany stejnou právní závaznost. EÚLP tvoří regionální základ mezinárodněprávní ochrany lidských práv v Evropě a je vůbec jednou z nejvýznamnějších mezinárodně právních dokumentů, jenž chrání lidská práva, včetně práv na ochranu osobnosti. EÚLP byla přijata 4. listopadu 1950 v Římě, v platnost vstoupila 4. září 1953, tedy v době, kdy všech deset států EÚLP ratifikovalo. Česká a Slovenská Federativní republika podepsala EÚLP 21. února 1991 a formálně ji ratifikovala 18. března 1992, následně EÚLP byla ratifikována i Českou republikou. Ratifikací se Česká a Slovenská Federativní republika a poté i její nástupce Česká republika staly součástí jurisdikce Evropského soudu pro lidská práva.⁴⁰

Práva garantovaná EÚLP lze dle Costy rozdělit do pěti velkých kategorií, jako jsou – ochrana integrity fyzické osoby, procesní práva, princip rovnosti, občanské a politické svobody, hospodářská a sociální práva.⁴¹ Už v několika ustanoveních článků EÚLP lze nalézt právní základ ochrany osobnosti, za stěžejní v tomto smyslu lze považovat zejména čl. 2 EÚLP, který upravuje právo na život nebo také čl. 8 EÚLP, ve kterém je vymezeno právo na respektování soukromého a rodinného života.

Mezi velmi diskutované v posledních letech patří přistoupení Evropské unie k EÚLP, neboť dne 1. prosince 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která EU přímo ukládá k této Úmluvě přistoupit.⁴²

Dále má velký význam pro ochranu fyzické a psychické integrity v případě poskytování zdravotní péče také Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a

⁴⁰ Srov. čl. 19 EÚLP: „K zajištění plnění závazků přijatých Vysokými smluvními stranami v Úmluvě a Protokolech k ní, se zřizuje Evropský soud pro lidská práva (dále jen „Soudů“). Soud vykonává svou činnost jako stálý úřad.“

⁴¹ COSTA, J. *La Cour européenne des droits de l'homme. Les juges pour la liberté*. Paris: Dalloz, 2013, s. 36

⁴² čl. 6 odst. 2 Smlouvy o Evropské unii stanoví „Unie přistoupí k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Přistoupení k této Úmluvě se nedotkne pravomocí Unie vymezených Smlouvami.“

biomedicíně z roku 1997 a její dodatkový protokol o zákazu klonování lidských bytostí z roku 1998.⁴³

Nelze samozřejmě rovněž opomenout právo EU, které v případě ochrany osobnosti hraje na území Evropy také významnou roli. Z dokumentů práva EU je důležité zmínit hlavně Listinu základních práv EU, která se díky Lisabonské smlouvě stala právně závazným dokumentem⁴⁴. Listina základních práv v jednom dokumentu uvádí práva, která byla dříve obsažena v různých právních dokumentech, což přispívá k právní jistotě v EU. Listina základních práv EU se skládá ze sedmi kapitol, které dále obsahují jednotlivá základní lidská práva.

3. 2 Vnitrostátní prameny

3. 2. 1 Ústava České republiky a Listina základních práv a svobod

Co se týká vnitrostátních pramenů práva na ochranu osobnosti, samotná Ústava (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., dále jen „Ústava“) ve své preambuli stanoví odhodlání občanů České republiky budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody. Toto odhodlání je pak konkretizováno v čl. 1 odst. 1 Ústavy, který stanoví, že „*Česká republika je svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana.*“ Základ vnitrostátní úpravy práva na ochranu osobnosti je nutné ale hledat v LZPS, tedy v katalogu práv v ní zakotvených. LZPS jako součást ústavního pořádku reflektuje univerzální hodnoty, jež respektují demokratické právní státy a blíže tak konkretizuje čl. 1 odst. 1 Ústavy, úctu k právům a svobodám člověka a občana.

LZPS obsahuje celou řadu ustanovení, která se přímo či nepřímo dotýkají lidské osobnosti. Zejména se jedná o právo na život a na jeho ochranu (čl. 6 LZPS), právo žít život podle svého (čl. 2 odst. 3, resp. čl. 4 odst. 1 LZPS), právo na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí (čl. 7 LZPS), osobní svobody (čl. 8 LZPS), právo na zachování lidské důstojnosti a ochranu cti, jména, pověsti, soukromého a rodinného života a osobních údajů (čl. 10 odst. 3 LZPS), právo na nedotknutelnost obydlí (čl. 12 LZPS) a

⁴³ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 507

⁴⁴ v prosinci 2009

listovního tajemství (čl. 13 LZPS), dále pak právo na svobodu pohybu a pobytu (čl. 14 LZPS), svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 15 a 16 LZPS).⁴⁵

3. 2. 2 Občanský zákoník

V soukromém právu je stěžejní úprava obsažena v OZ v části první hlavě druhého oddílu šestém § 81 a násl. OZ vychází z monistického pojetí osobnostních práv, která říká, že: „K ochraně některých dílčích oprávnění plynoucích z osobnostního práva (vzhledem k integritě člověka jako přirozené osobnosti nelze mluvit o „několika“ osobnostních právech, ježto z jednoty lidské osobnosti plyne, že to je jediné právo) postačí generální klauzule, někdy i ve spojení se speciálními ustanovení kodexu jinde, popř. s oporou či doplňujícím významem takových speciálních ustanovení.“⁴⁶ Z tohoto důvodu ustanovení § 81 obsahuje generální klauzuli s demonstrativním výčtem jednotlivým dílčích práv. „Chráněna je osobnost člověka včetně všech jeho přirozených práv.“⁴⁷ V rámci ochrany zabezpečené všeobecným osobnostním právem jsou chráněny dílčí hodnoty osobnosti člověka jako je zejména život, zdraví a jeho důstojnost, právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a projevy osobní povahy. Jelikož se jedná o výčet pouze příkladný, z hlediska občanskoprávní ochrany osobnosti není vyloučena ochrana i jiných dílčích hodnot osobnosti člověka, jež jsou s ní úzce spjatá a které slouží k jejímu rozvoji. Může se jednat například o práva související s rodinným životem nebo práva spojená s vnitřní intimní stránkou lidské osobnosti.⁴⁸

⁴⁵ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 508

⁴⁶ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 508; Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, k ustanovení § 81 - 83 Dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. dne 10. 3. 2014]

⁴⁷ ustanovení § 81 odst. 1, věta první OZ

⁴⁸ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 251

3. 2. 3 Další vnitrostátní prameny

Ačkoliv je úprava osobnostních práv obsažena zejména v OZ, v řadě případů doplňují tuto úpravu všeobecného osobnostního práva některé další zákony. Jedná se zejména o autorský zákon⁴⁹, který upravuje zvláštní osobnostní práva, práva duševního vlastnictví, která na rozdíl od všeobecného osobnostního práva nejsou spjata s osobností člověka, neboť vznikají až jako projev určité tvůrčí činnosti konkrétního člověka, zákon o vynálezech a zlepšovacích návrzích⁵⁰, zákon o ochraně průmyslových práv⁵¹, dále pak o zákony z oblasti mediálního práva, jako je tiskový zákon⁵² a zákon o rozhlasovém a televizním vysílání⁵³, zákon o ochraně osobních údajů⁵⁴, zákoník práce⁵⁵, který poskytuje ochranu osobnosti člověku – zaměstnanci, nebo také zákony z oblasti poskytování zdravotní péče – zákon o zdravotních službách⁵⁶ a zákon o specifických zdravotních službách⁵⁷, kde je obsažena úprava některých zdravotních výkonů, které významně zasahují do tělesné integrity člověka, jako je například změna pohlaví, asistovaná reprodukce, sterilizace a další.

V některých z výše uvedených zákonů dochází k prolínání právních norem soukromého i veřejného práva. Je tomu tak například v tiskovém zákoně, zákoně o rozhlasovém a televizním vysílání nebo v obou zákonech o zdravotních službách.

Úprava ochrany osobnosti je obsažena i v právních normách práva veřejného jako je zejména zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník nebo také zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

⁴⁹ zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů

⁵⁰ zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích

⁵¹ zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových práv

⁵² zákon č. 46/2000 sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů

⁵³ zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů

⁵⁴ zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

⁵⁵ zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

⁵⁶ zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

⁵⁷ zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

4. Subjekty práva na ochranu osobnosti

Subjekty práva na ochranu osobnosti lze rozdělit na oprávněné subjekty a povinné subjekty. Oprávněným subjektem práva na ochranu osobnosti může být pouze člověk – fyzická osoba. Toto vyplývá již z povahy všeobecného osobnostního práva, neboť o osobnosti lze hovořit pouze v případě fyzických osob. Osobnost je specifickým rysem každého člověka a z filozofického hlediska je osobnost možné chápat jako „stav odpovídající metafyzické osobě v člověku, tj. tak, že se všechny tělesné i duševní, vědomé a nevědomé činnosti, průběhy, stavy a dispozice normálním způsobem integrují do relativně konstantního dynamického celku, vztahenému k individuálnímu já“.⁵⁸ Člověk je po celou dobu svého života se svou osobností nerozlučně spjat. Právo na ochranu osobnosti náleží každé fyzické osobě individuálně. V případě, že neoprávněný zásah do osobnosti člověka souvisí s činností v právnické osobě, může dle ustanovení § 83 OZ uplatnit právo na ochranu jeho osobnosti i tato právnická osoba, za života člověka, ale jen jeho jménem a s jeho souhlasem, pokud je člověk schopen projevit svou vůli. Právnickou osobu tak nelze považovat za oprávněný subjekt práva na ochranu osobnosti. Povinným subjektem pak může být jak fyzická, tak i právnická osoba.

Kdy ale vzniká člověk jako osoba? V morální rovině odpověď na tuto otázku nabízí řadu alternativ. Z právního hlediska se člověk stává osobou okamžikem narození a po narození je mu přiznána plná právní ochrana. OZ přiznává osobnost člověku zásadně až od narození. Ustanovení § 25 OZ stanoví, že: „Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.“ Z tohoto ustanovení je zřejmé, že v případě ochrany subjektivních osobnostních práv nascitura je nutné jeho narození a tato ochrana má tak odlišnou hodnotu od osobnostních subjektivních práv člověka, tj. osoby již narozené. V případě, že je tedy splněna podmínka živého narození člověka, působí jeho osobnostní právo s účinky ex tunc, tj. od početí.⁵⁹ Analogicky tedy

⁵⁸ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 210

⁵⁹ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 514 - 518

můžeme uvažovat, že subjektem práva na ochranu osobnosti se stává dítě již počaté a dosud nenarozené v případě, že se narodí živé.

Všeobecné osobnostní právo podle § 81 OZ nabývá každá fyzická osoba okamžikem narození, případně okamžikem početí. K nabytí všeobecného osobnostního práva není třeba žádných dalších právních skutečností. Je tedy nerozhodné, zda jsou na straně fyzické osoby dány určité psychické předpoklady, jako je rozumová a volní vyspělost. Občanskoprávní ochrana osobnosti podle § 81 OZ přísluší i takovým fyzickým osobám, které pro svůj věk nebo psychický stav nejsou schopny chápat újmu, která by jim mohla vzniknout neoprávněným zásahem do jejich osobnosti. Fyzická osoba je z tohoto důvodu oprávněným subjektem práva na ochranu osobnosti bez ohledu na to, zda je nebo není svéprávná⁶⁰. Oprávněným subjektem práva na ochranu osobnosti se tedy stává například i osoba nezletilá nebo i osoba zletilá, která ale není způsobilá samostatně právně jednat z důvodu omezení její svéprávnosti. V případě právem přípustných dispozic se všeobecným osobnostním právem, která mají povahu právních jednání⁶¹, ale fyzická osoba jako subjekt všeobecného osobnostního práva může se svými osobnostními právy disponovat pouze v rámci své svéprávnosti. To platí i v případě žaloby na ochranu osobnosti.⁶²

Jelikož je všeobecné osobnostní právo neoddělitelně spjata s osobností každé fyzické osoby jako individuality, trvá po celou dobu jejího života. Právní osobnost zaniká smrtí a smrtí končí i právní subjektivita fyzické osoby. Podobně jako stanovení počátku lidského života i stanovení jeho konce může způsobovat značný problém. Právo by v případě stanovení konce lidského života mělo respektovat a zohledňovat nejmodernější poznatky medicínské vědy. V právním řádu České republiky lze nalézt definici smrti pouze v transplantačním zákoně⁶³, kdy se smrtí rozumí nevratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene, nebo nevratná zástava krevního

⁶⁰ § 15 odst. 2 OZ „Svéprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).“, § 30 odst. 1 OZ „Plně svéprávným se člověk stává zletilostí. Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku věku.“

⁶¹ například v oblasti zdravotnictví, kde pacient musí dát ke všem výkonům svobodný a informovaný souhlas

⁶² KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 79 - 80

⁶³ zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů

oběhu. Z definice smrti podle transplantačního zákona⁶⁴ vyplývá, že rozhodujícím je okamžik, kdy zánik organismu je ireverzibilní, tedy nezvratný. V případě potřeby je okamžik smrti určen soudem, který se ve svém rozhodnutí opírá o znalecké závěry lékařů.

Dle ustálené právní praxe všeobecné osobnostní právo nepřechází smrtí na dědice⁶⁵ a netvoří tedy součást dědictví. Ale ačkoliv všeobecné osobnostní právo není předmětem dědictví, je občanskoprávní ochrana osobnosti fyzické osoby zajištěna i po její smrti (tzv. postmortální ochrana). Dle ustanovení § 82 odst. 2 OZ se může po smrti člověka ochrana jeho osobnosti domáhat kterákoli z osob jemu blízkých. Definici osoby blízké poskytuje OZ v ustanovení § 22 odst. 1⁶⁶.

⁶⁴zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů

⁶⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2005, sp. zn. 30 Cdo 1051/2005: „Při neoprávněném zásahu do osobnostních práv fyzické osoby je dána bezprostřední vazba mezi oprávněnou a povinnou osobou; právo vzniklé v důsledku zásahu je právem osobním, které zaniká smrtí oprávněného nebo povinného (jako osoby, která má povinnost poskytnout příslušné zadostiučinění oprávněné osobě).“

⁶⁶ „Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství (dále jen „partner“); jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní. Má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.“

5. Předmět práva na ochranu osobnosti

Předmětem práva na ochranu osobnosti je osobnost každé člověka jako individuality a suveréna ve svém celku. To znamená, že předmětem ochrany jsou i jednotlivé hodnoty tvořící celistvost lidské osobnosti v její tělesné i morální jednotě. Po celý svůj život je člověk se svou osobností a absolutním subjektivním osobnostním právem přirozeně a nerozlučně spjat. Jak už je zmíněno v předchozí kapitole, ochrana osobnosti člověka vzniká za zákonem stanovených podmínek už při početí a trvá i po jeho smrti, ač v omezeném rozsahu. „*Z přirozené povahy osobnosti člověka proto vyplývá, že stát člověku jeho osobnost nedává a nedává mu ani právo na ni, ale pouze ji chrání a stanoví způsob jejího výkonu a uplatňování v soukromém styku.*“⁶⁷

Vymezením právního pojmu „osobnost člověka“ jsem se zabývala již v první kapitole této diplomové práce. Ačkoliv se jedná o složitou otázku a pokusů o definici tohoto právního pojmu je velké množství, současná právní nauka definuje osobnost jako „*ke štěstí zacílený živoucí duchovní, duševní a tělesný celek, jehož jádrem je jedinečné (individuální) sebeuvědomělé já (duch), integrující duchovní, duševní a tělesná prožití, stavy a činnosti, a to vědomé i nevědomé, včetně nadání, sklonů, dědičných zátěží a nahromaděných zkušeností či jiných vrozených nebo nabytých vloh za účelem vlastního vývinu. Každá lidská osobnost je vybavena svobodnou vůlí, citem a rozumem.*“⁶⁸

Osobnost člověka, tedy její jednotlivé hodnoty, jež tvoří její integritu v její tělesné a morální jednotě, jsou dynamické pojmy. To znamená, že nejsou neměnné. Jednotlivé hodnoty lidské osobnosti se v průběhu života neustále mění a rozvíjejí v závislosti na mnoha činitelích, jako jsou zejména životní podmínky každého jednotlivého člověka, včetně jeho postavení ve společnosti, celkový společenský a politický vývoj. V závislosti na tom se mění a rozvíjí i obsah práva na ochranu osobnosti, respektive v jeho rámci i rozsah a obsah dílčích osobnostních práv.⁶⁹ Hodnoty, jež tvoří integritu fyzické osoby, vypočítává z tohoto důvodu občanský

⁶⁷ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 395

⁶⁸ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek*. Praha: Linde Praha, a.s. – Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořinkové a Jana Tuláčka, 2008, s. 110

⁶⁹ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 120 – 121

zákoník pouze příkladně. „Může se však jednat pouze o takové hodnoty, které jsou dány každému člověku od jeho narození, případně početí, a trvají po celou dobu jeho života až do smrti, přičemž jejich ochrana není podmíněna žádnou jinou skutečností či právním jednáním.“⁷⁰ Součástí právní ochrany osobnosti nemůže být tedy ochrana takových zájmů, které se nevztahují k zachování osobní integrity člověka a nejsou mu dány od narození po celou dobu jeho života, ale vycházejí z práv, jež jsou založena na konkrétních právních jednáních subjektů soukromého práva.⁷¹

Jaké hodnoty lidské osobnosti ale v současnosti vytvářejí celistvý obraz její osobnosti v tělesné i morální rovině? Koncepce ochrany osobnosti člověka v občanském zákoníku vychází z představy, že k ochraně některých dílčích oprávnění plynoucích z osobnostního práva postačí generální klauzule, v určitých případech i ve spojení se speciálními ustanoveními občanského zákoníku, případně s jejich oporou nebo doplňujícím významem. V případě jiných dílčích oprávnění, jako je zejména právo na tělesnou integritu a právo na soukromí a na ochranu projevů osobní povahy, obsahuje občanský zákoník jejich podrobnější úpravu. Podrobnější právní úprava se týká i práva na jméno, které také patří do skupiny dílčích oprávnění plynoucích z práva na ochranu osobnosti. V rámci generální klauzule obsažené v ustanovení § 81 OZ jsou vyjmenována pouze některá dílčí osobnostní práva, která zákonodárce považoval za základní. Jedná se zejména o právo člověka na život, na zdraví a na právo žít v příznivém životním prostředí, právo na důstojnost, jeho vážnost, čest, jakož i soukromí a projevy osobní povahy.⁷² Nejedná se tedy o tzv. numerus clausus, ale o výčet demonstrativní, který není uzavřen. Občanský zákoník chrání i jiné dílčí hodnoty osobnosti. Jedná se v podstatě o otázku výkladu, jaké další dílčí hodnoty a práva lze zahrnout pod tuto ochranu. V důsledku této pružnosti právní úpravy může soudní praxe na základě stupně poznání jednotlivých hodnot osobnosti člověka a potřeb zvláštních veřejných zájmů na náležité zabezpečení postavení a úlohy člověka v systému občanského práva uznávat i existenci dalších hodnot, které spoluvytvářejí celistvý obsah ochrany osobnosti v její tělesné a morální jednotě a které tak spadají pod ochranu

⁷⁰ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 396 - 397

⁷¹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 397

⁷² ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 312

osobnosti dle občanského zákoníku. Soudy v případě konstatování porušení nebo ohrožení práva na ochranu osobnosti musí určit, o kterou konkrétní dílčí jednotlivou hodnotu lidské osobnosti v daném případě šlo.⁷³ Z jiných hodnot lidské osobnosti, které nejsou výslovně uvedeny v občanském zákoníku, sem můžeme například zahrnout osobní svobodu, podobiznu, skutečnosti spojené s rodinným životem, ale i rovnost, osobní bezpečnost a další. Vyloučena samozřejmě není ani ochrana jiných dílčích osobnostních práv, která jsou teprve konstituována, jako je například právo na změnu pohlaví.⁷⁴

Z teoretického hlediska můžeme jednotlivé dílčí hodnoty lidské osobnosti rozdělit do dvou skupin, které tvoří dílčí předměty osobnostního práva. Jedná se o složky osobnosti a projevy osobní povahy. První skupina tvoří součást osobnosti jako takové a je s její existencí nerozlučně spjata. Do této skupiny můžeme zařadit například tělesnou integritu, svobodu, soukromí, čest, důstojnost a další. V případě projevů osobní povahy jako jsou například písemná vyjádření a písemnosti osobní povahy, soukromý hovor, podpis, podoba a vzhled člověka nebo jeho zvukové projevy, se jedná o takové dílčí předměty osobnostního práva, které po svém vzniku mohou ve vnějším světě existovat nezávisle na fyzické existenci osobnosti jako takové.⁷⁵

S lidskou osobností pak souvisejí i umělecké, vědecké, technické či jiné lidské výtvary⁷⁶, které ale představují předměty osobnostně-majetkového práva. Jejich ochrana je svěřena zvláštním zákonům duševního vlastnictví.⁷⁷

Předmětově obdobná ochrana je občanským zákoníkem stanovena některým složkám právnických osob⁷⁸. Konkrétně se jedná o název právnické osoby, její pověst a její soukromí. V případě této ochrany se ale nejedná o předměty práva přirozeného, ale

⁷³ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 136

⁷⁴ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 522

⁷⁵ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 397

⁷⁶ autorská díla, vynálezy, umělecké výkony apod.

⁷⁷ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 397

⁷⁸ Srov. ustanovení § 135 OZ

o ochranu, jež je udělena v souvislosti s fikcí existence právnických osob a jejich fiktivní právní osobností.⁷⁹

⁷⁹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 397

6. Omezení práva na ochranu osobnosti

Právo na ochranu osobnosti, stejně tak jako i jiná subjektivní občanská práva, není neomezené. Za určitých, zákonem vymezených okolností může dojít k jeho omezení. Dle čl. 4 odst. 4 LZPS, kterým je formulována nejzazší možná mez pro omezení základních práv, musí být i v případě všeobecného osobnostního práva, jako práva ústavně zaručovaného, při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Dále podle čl. 4 LZPS k omezení může dojít pouze na základě zákona. To znamená, že čl. 4 LZPS stanovuje tzv. výhradu zákona. Tedy pokud by k omezení došlo na základě podzákonného právního předpisu, bylo by to v rozporu s principem legality a s požadavkem priority a suverenity zákona jako jednoho z atributů právního stát.⁸⁰ Dalším požadavkem kladeným v případě omezení práva na ochranu osobnosti je, aby toto omezení bylo vymezeno co do obsahu, rozsahu a účelu.

K omezení práva na ochranu osobnosti může dojít následujícími způsoby. Jednak se tak může stát z vůle samotného dotčeného člověka, to jest na základě jeho svolení jako projevu jeho autonomie, která se zásadně uplatňuje v oblasti občanskoprávních vztahů. Toto svolení ale nesmí být v rozporu s dobrými mravy nebo oprávněnými zájmy jiných osob. Dále může k omezení práva na ochranu osobnosti dojít v případech stanovených v zákonech, také se může jednat o případy plnění právní povinnosti. To jsou případy, kdy určitý subjekt plní právní povinnost, která je mu uložena zákonem, a při jejím plnění dochází k zásahu do osobnosti jiného člověka, a kdy přípustnost těchto zásahů je odůvodněna zvláštním veřejným zájmem na plynulém plnění povinností uložených zákonem. Jako příklad lze uvést výkon znalecké nebo svědecké povinnosti. K omezení práva na ochranu osobnosti může také dojít výkonem jiného subjektivního práva, čímž dojde ke střetu osobnostního práva člověka a jiného subjektivního práva stanoveného zákonem. Jako typický příklad lze uvést střet práva na zachování lidské cti a důstojnosti⁸¹ a svobody projevu a práva na informace⁸². Jestliže je

⁸⁰ Srov. čl. 4 odst. 1 LZPS

⁸¹ čl. 10 LZPS

⁸² čl. 17 LZPS

výkon tohoto jiného subjektivního práva prováděn přiměřeně, nelze mluvit o neoprávněném zásahu.⁸³

Žádné z těchto omezení, ať už vyplývá z vůle dotčené fyzické osoby nebo je ve výjimečných případech objektivně odůvodněno zvláštními veřejnými zájmy a stanoveno v zákonech, nesmí být nepřiměřené a nesmí jím být přímo popřeno nedotknutelný základ osobnosti každé fyzické osoby.⁸⁴

6. 1 Omezení práva na ochranu osobnosti z vůle dotčené fyzické osoby

Jak již je výše zmíněno, OZ stojí na respektu k autonomii vůle dotčené osoby. Omezení práva na ochranu osobnosti z vůle dotčené fyzické osoby přichází v úvahu v případě, že fyzická osoba vyslovila se zásahem do své osobnosti, respektive do některé z dílčích hodnot její osobnosti, souhlas. Omezení z vůle dotčené fyzické osoby je nejčastějším omezením práva na ochranu osobnosti. Nejčastěji tak dochází k omezení v oblasti zdravotnické péče při jejím poskytování, včetně zákroků vyšetřovacích, léčebných výkonů, ale i rehabilitace a prevence, které musí být zásadně poskytovány na základě svobodného souhlasu⁸⁵.

Svolení fyzické osoby jako projev její vůle má povahu právního jednání, jehož prostřednictvím fyzická osoba realizuje své dispoziční oprávnění jako součást obsahu práva na ochranu osobnosti. Svolení může dát osoba způsobilá k tomuto právnímu jednání. Vzhledem k tomu, že v současnosti se svéprávnost nabývá postupně, s tím jak se rozvíjí psychická vyspělost nezletilého, je potřeba v případě, že svolení poskytuje nezletilec, který nenabyl plné svéprávnosti, posuzovat způsobilost právně jednat co do jejich povahy přiměřené rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku.⁸⁶ Dále dle ustanovení § 36 „nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, není nikdy, bez ohledu na obsah ostatních ustanovení, způsobilý jednat samostatně v těch záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu“. Tedy v případech, kdy osoba není způsobilá ke svolení k omezení práva na ochranu osobnosti, ať už se jedná o nezletilce

⁸³ Příkladem může být výkon práva kritiky nebo nutná obrana, krajní nouze.

⁸⁴ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 106

⁸⁵ OZ v případě omezení dílčího osobnostního práva na tělesnou integritu výslovně užívá pojmu „souhlas“.

⁸⁶ Srov. ustanovení § 31 OZ

nebo zletilou fyzickou osobu, jejíž svéprávnost byla omezena rozhodnutím soudu, uděluje souhlas za tyto osoby jejich zákonný zástupce.

Svolení může být projevено různými formami, buď výslovně ústně, nebo písemně, ale i nepřímou nevýslovně jiným jednáním⁸⁷, tedy konkludentně, může být podmíněné či nepodmíněné, úplatné nebo i bezúplatné. Ve většině případů není pro svolení fyzické osoby předepsaná žádná zvláštní forma. To znamená, že bude stačit souhlas konkludentní. „*Jedná-li se ovšem o některé závažné zásahy do integrity, vyžaduje OZ souhlas výslovný, navíc projevovaný písemnou formou.*“⁸⁸ Dle ustanovení § 559 OZ má každý právo zvolit si pro právní jednání libovolnou formu, není-li ve volbě formy omezen ujednáním nebo zákonem. Právní jednání, jímž je dááno svolení, musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.⁸⁹

Před udělením souhlasu se zásahem do práva na ochranu osobnosti by měl být člověk poučen a mělo by mu být vysvětleno, jakým způsobem, v jakém rozsahu a k jakému účelu má být chráněný statek pořízen nebo použit, případně v oblasti zásahů do tělesné integrity v rámci poskytování zdravotní péče, musí být poučen o povaze zásahu a o možných následcích⁹⁰. Zahraniční doktrína zde hovoří o nutnosti informovaného svolení (jako období informovaného souhlasu se zásahem do tělesné integrity v rámci poskytování zdravotní péče). K tomuto názoru se připojují i čeští právní teoretici, neboť prostý souhlas bez relevantních informací není dostatečným právním důvodem pro zásah do osobnostních práv.⁹¹

Platně udělené svolení fyzické osoby se zásahem do práva na ochranu osobnosti jako jednostranné právní jednání představuje okolnost vylučující protiprávnost zásahu. Za následek svolení ale nelze považovat založení závazku. Pro vznik závazku

⁸⁷ nevzbuzující pochybnosti o tom, co jednáající osoba chtěla projevit; srov. ustanovení § 546 O.z.

⁸⁸ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 578; srov. ustanovení § 96 OZ

⁸⁹ Srov. ustanovení § 547 OZ

⁹⁰ Srov. ustanovení § 93 odst. 1, § 94 OZ

⁹¹ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 545

z jednostranných právních jednání platí numerus clausus a žádný takový případ u svolení ve spojení s přirozenými osobnostními právy není zákonem upraven.⁹²

Jednou dané svolení může fyzická osoba dodatečně kdykoliv odvolat, a to i bez odůvodnění. Z povahy věci však vyplývá, že: „*K odvolání svolení však musí dojít ještě před provedením, respektive před ukončením příslušného zásahu do osobnosti.*“⁹³ Svolení je možné odvolat i v případech, kdy bylo uděleno na dobu určitou, taktéž i pokud bylo mezi stranami ujednáno, že svolení je neodvolatelné, ale i v případě, že se fyzická osoba předem svého práva na odvolání zřekla. Odvolatelnost svolení je v OZ na rozdíl od předešlého občanského zákoníku⁹⁴ výslovně uvedena. Ačkoliv s výslovným uvedením odvolatelnosti svolení k omezení práva na ochranu osobnosti přichází až současný OZ, teorie i praxe se na možnosti odvolání shodovala i dříve. Profesor Telec dokonce hovoří o právní doktríně odvolatelnosti svolení, „*kteřá je odůvodněna tím, že svolení je právním jednáním osobní povahy, které se týká ryze osobnostní sféry svolujícího, jejíž imanentní součástí je autonomie vůle, umožňující změnu přesvědčení o správnosti původního rozhodnutí.*“⁹⁵ V současném OZ je tedy pouze výslovně zakotvená zásada, která je již dlouhou dobu akceptovaná.⁹⁶ V případě, že svolení bylo jednou již uděleno, vznikají na straně nabyvatele svolení práva a oprávněné zájmy. Odvolání svolení nesmí být jeho nabyvateli na újmu. OZ ve vztahu k ochraně práv a oprávněných zájmů nabyvatele svolení důsledně rozlišuje několik situací, za nichž může být svolení odvoláno. Jedná se o tyto případy: 1. svolení je dáno na dobu neurčitou a následně odvoláno; 2. svolení je dáno na dobu určitou a následně odvoláno s tím, že toto odvolání odůvodňuje podstatná změna okolností nebo jiný rozumný důvod; 3. Svolení je dáno na dobu určitou a následně je odvoláno, aniž to odůvodňuje podstatná změna okolností nebo jiný rozumný důvod. Co se týká sankčních následků spojených s odvoláním svolení, tak ty se týkají jen třetího uvedeného případu, kdy OZ výslovně zakotvuje povinnost osoby, která svolení udělila, k náhradě škody. I přestože OZ

⁹² MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 546

⁹³ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva.* Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 110

⁹⁴ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁹⁵ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 536

⁹⁶ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 536

v prvních dvou případech s odvoláním svolení nespojuje žádné sankční následky, i zde nesmí být v souladu se zásadou *neminem laedere*⁹⁷ případné odvolání nikomu na újmu.⁹⁸

„*I dispoziční autonomie fyzických osob s jejich všeobecným osobnostním právem však má určité objektivně nutné meze.*“⁹⁹ V případě udělení svolení se zásahem do práva na ochranu osobnosti platí zásada, že „*svolení fyzické osoby opravňuje k zásahu do její osobnosti, respektive do jednotlivých hodnot její osobnosti, a tedy vylučuje neoprávněnost tohoto zásahu, pouze tehdy, jde-li o takovou hodnotu osobnosti, s níž může fyzická osoba platně disponovat*“¹⁰⁰ Určité hodnoty lidské osobnosti jsou považovány za společensky velmi významné a člověk s nimi není oprávněn zcela volně nakládat. OZ v ustanovení § 93 stanoví, že nepřihlíží se k tomu, když někdo souhlasí s tím, aby mu byla způsobena závažná újma. Ačkoliv to v zákoně není výslovně uvedeno, touto újmu se má na mysli újma na životě a zdraví člověka. Ze zákona je tedy vyloučen souhlas s usmrcením nebo se způsobením závažné újmy na zdraví. To znamená, že sem náležejí například případy zákazu eutanazie nebo pomoci při sebevraždě, které ale nejsou přípustné nejen podle českého právního řádu¹⁰¹. Naopak euthanasie je legalizována ve státech, jako je Belgie a Holandsko. Určení toho, jak stanovit, co je ještě přijatelná újma a co už nikoli, je složité a vzhledem k tomu, že neexistuje žádný objektivní standard, podle kterého by určení bylo možné, je v podstatě na zákonodárci a soudních orgánech daného státu, jaké hodnoty a názory budou prosazovat.¹⁰² Lze tedy shrnout, že i v případě dispozice se všeobecným osobnostním

⁹⁷ Srov. § 3 odst. 1 OZ: „*Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí i štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým.*“

⁹⁸ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 556 - 557

⁹⁹ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva.* Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 111

¹⁰⁰ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva.* Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 111

¹⁰¹ Srov. Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. dubna 2002 ve věci *Pretty v. Spojené království*

¹⁰² ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 356 - 357

právem je nutné se řídit obecnou ústavněprávní zásadou, že člověku je dovoleno vše, co není zákonem zakázáno.¹⁰³

6. 2 Zákonné licence

Bez svolení dotčené osoby lze právo na ochranu osobnosti omezit výjimečně jen v případech výslovně stanovených v zákonech. Jedná se vlastně o výjimku z jedné ze základních zásad, na které stojí OZ a soukromé právo vůbec, a to ze zásady autonomie vůle. Zásah do práva na ochranu osobnosti je tak dovolen s ohledem na různé veřejné zájmy. Tyto veřejné zájmy v případě zákonem dovolených zásahů jsou významnější, závažnější a funkčně vyšší než individuální zájmy fyzických osob a jsou odůvodněny naléhavými sociálními potřebami.¹⁰⁴ Stále je ale nutné trvat na přiměřenosti zásahu do práva na ochranu osobnosti, tak aby zásah nebyl zjevně nepřiměřený k sledovanému veřejnému zájmu. V teorii i praxi hovoříme v souvislosti s těmito zákonnými omezeními o tzv. zákonných licencích.¹⁰⁵ „*Ve všech případech zákonných licencí, které OZ upravuje, se jedná o bezúplatné zákonné licence, které působí ex lege i proti vůli dotčeného člověka.*“¹⁰⁶ Zásah do práva na ochranu osobnosti na základě zákonné licence je možný pouze u v OZ taxativně vyjmenovaných hodnot lidské osobnosti. Tyto případy nelze dále rozšiřovat. V případě, že by došlo k pochybnostem o rozsahu stanovených výjimek umožňující zásah do práva na ochranu osobnosti, je vzhledem k zásadě nedotknutelnosti osobnosti člověka nutné vždy rozsah této výjimky interpretovat restriktivně.¹⁰⁷

„*Od zákonných licencí je však nutno odlišovat kategorii imanentních ústavních omezení osobnostních práv v případech, u nichž ústavní pořádek omezení obyčejným zákonem nepřipouští.*“¹⁰⁸ Tato omezení jsou důsledkem vzájemného poměřování

¹⁰³ Srov. čl. 2 odst. 3 LZPS ve spojení s čl. 4 LZPS, čl. 2 odst. 4 Ústavy

¹⁰⁴ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 529

¹⁰⁵ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 557

¹⁰⁶ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 558

¹⁰⁷ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 558

¹⁰⁸ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 535

jednotlivých ústavních práv podle okolností konkrétní věci a vyplývají již ze samotného ústavního pořádku.

V oblasti ochrany svobody a soukromí rozšířil současný OZ počet tzv. zákonných licencí, z původních tří, nově na pět. Tyto zákonné licence jsou stanoveny v ustanoveních § 88 a § 89 OZ a jedná se o: licenci úřední, licenci vědeckou, respektive uměleckou, licenci zpravodajskou (reportážní) a licenci zájmovou.¹⁰⁹

V ustanovení § 88 OZ je upraveno zákonné omezení osobnostního práva za účelem úředním, a to v souvislosti s pořízením některých hmotných zachycení osobnosti člověka. Nově dochází k ustanovení zájmu na možnosti řádného uplatnění soukromých práv: „*Svolení není třeba, pokud se podobizna nebo zvukový či obrazový záznam pořídí nebo použijí k výkonu nebo ochraně jiných práv nebo právem chráněných zájmů jiných osob.*“ Toto zákonné omezení má úřední povahu, ačkoliv se zde povahově o zákonnou licenci v pravém smyslu nejedná. Význam předmětného zákonného omezení by se dal více vidět ve výslovném stanovení způsobu poměrování střetávajících se subjektivních soukromých práv. Zákonné omezení podle § 88 odst. 1 OZ může být použito pouze k zachycení osobnosti formou podobizny a zvukového nebo zvukově obrazového záznamu. Pokud by se jednalo o jiná hmotná zachycení osobnostně významných skutečností, včetně i písemností osobní povahy, na ně se toto omezení nevztahuje a v jejich případě by musela dotčená osoba poskytnout souhlas, jestliže by zde nebyl jiný zákonný důvod.¹¹⁰ Za typický příklad aplikace tohoto ustanovení může být považováno použití důkazu bez svolení dotčené osoby. S tímto ustanovením tedy přichází změna od závěrů právní praxe podle předchozího občanského zákoníku v oblasti použití soukromě pořízených podobizen nebo záznamů bez svolení dotčené osoby jako důkazních prostředků pro účely soudních nebo správních řízení. Dle současné úpravy nelze totiž toto použití bez dalšího vyloučit, jak tomu bylo v minulosti například u použití důkazu záznamem telefonního hovoru pořízeným bez souhlasu volajícího.¹¹¹ K přípustnosti důkazu zvukovými záznamy v

¹⁰⁹ DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 258

¹¹⁰ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 536

¹¹¹ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 537

pracovněprávních sporech se v poměrně nedávné době vyjádřil i Ústavní soud ve svém nálezu II. ÚS 1774/14: „*Použitelnost záznamu rozhovoru pořázeného soukromou osobou bez vědomí nahrávané osoby jako důkazu v příslušném řízení je závislá na poměrování chráněných práv a zájmů, které se v této soukromé sféře střetávají. Zásah do práva na soukromí osoby, jejíž mluvený projev je zaznamenán, je ospravedlnitelným zájmem na ochraně slabší strany právního vztahu, již hrozí závažná újma (včetně např. ztráty zaměstnání). Opatření jediného nebo klíčového důkazu touto cestou je analogické k jednání za podmínek krajní nouze či dovolené svépomoci.*“¹¹²

Dále OZ v ustanovení § 88 odst. 2 OZ upravuje další dvě zvláštní situace, při kterých může dojít k omezení všeobecného osobnostního práva. Jedná se o tzv. zákonnou licenci úřední, která byla již ustanovena v předešlém občanském zákoníku¹¹³, a nově pak o tzv. zákonnou licenci ochrany veřejného zájmu. V případě úřední zákonné licence není svolení dotčené osoby třeba, jestliže se podobizna písemnost osobní povahy nebo zvukový či obrazový záznam pořídí nebo použije na základě zákona k úřednímu účelu. Tato zákonná licence představuje zákonem dovolený účelový zásah do všeobecného osobnostního práva, který je ale mimořádně ospravedlněn veřejným zájmem na veřejném pořádku v úředních věcech.¹¹⁴ Oproti úpravě v předchozím občanském zákoníku¹¹⁵, ale současná úřední zákonná licence umožňuje nejen použití uvedených statků, ale také i jejich pořízení. Pro použití této zákonné výjimky musí mít použití nebo pořízení uvedených hmotných statků vždy bezprostřední, věcný vztah k předmětu a účelu úředního řízení.¹¹⁶ Judikaturou byla úřední zákonná licence dovozena jako subsidiární.¹¹⁷ Zákonná licence ochrany veřejného zájmu představuje v dosavadní právní úpravě určitou novinku. Rozsah této licence nelze jednoznačně vymezit, a proto může být velmi široký. Potenciálně tedy tato zákonná licence dává prostor pro zásahy do všeobecného osobnostního práva bez jasně vymezených

¹¹² Nález ÚS ze dne 9. prosince 2012, sp. zn. II. ÚS 1714/14

¹¹³ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹¹⁴ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 561

¹¹⁵ zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

¹¹⁶ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLÍČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 113 - 114

¹¹⁷ Nález ÚS ze dne 21. března 2002, sp. zn. III ÚS 256/01 podle nějž lze zákonnou úřední licenci „[...] považovat za ústavně souladnou toliko tehdy, nelze-li sledovaného úředního účelu dosáhnout použitím podobizen se souhlasem dotčených osob [...]“

podmínek její aplikace. OZ stanoví, že svolení není třeba ani v případě, když se podobizna, písemnost osobní povahy nebo zvukový či obrazový záznam pořídí nebo použije v případě, že někdo veřejně vystoupí v záležitosti veřejného zájmu. Podmínky pro použití této zákonné licence jsou tedy následující: 1. musí se jednat o pořízení nebo použití uvedených chráněných statků v případě vystoupení v záležitosti veřejného zájmu; 2. Vystoupení musí být veřejné. Jak ale vymezit obě tyto podmínky? „*Definiční vymezení obou podmínek je nejednoznačné, neboť pojmy „záležitost veřejného zájmu“ a „veřejnost vystoupení“ jsou ze své podstaty pojmy mnohoznačné, otevřené a podléhající změnám v chápání.*“¹¹⁸ Dle Pavla Pavlíka, soudce Nejvyššího soudu ČR, lze mít za to, že toto ustanovení sleduje zejména realizaci práva veřejné kritiky, a to jak ze strany například sdělovacích prostředků, tak jednotlivců.¹¹⁹ Osobně se domnívám, že tato licence je velmi problematická a při její aplikaci je na místě velmi restriktivní postup, aby nedocházelo k zásahům do všeobecného osobnostního práva, které budou ospravedlňovány určitými dílčími zájmy povyšujícími se na zájem veřejný.

Další zákonné licence jsou upraveny v následujícím ustanovení § 89 OZ, a to zákonná licence umělecká nebo vědecká a zákonná licence zpravodajská (reportážní). Pro všechny tyto zákonné licence jsou platné stejné zásady jako pro licence již shora zmíněné. To znamená, že se v jejich případě jedná o výjimečné účelové omezení všeobecného osobnostního práva. Tyto licence nepředpokládají, na rozdíl od úřední zákonné licence, existenci zvláštního zákona. Svým rozsahem se vztahují pouze na pořízení a použití podobizny nebo zvukového či obrazového záznamu, které se týkají člověka či jeho projevů osobní povahy. Nevztahují se na písemnosti osobní povahy, k jejich použití je nutné svolení dotčené osoby. „*Účelové opodstatnění těchto zákonných licencí vyplývá z upřednostněného obecného zájmu na umělecké nebo vědecké tvorbě a jejím šíření, kterému je dána přednost před nedotknutelností vyjmenovaných osobnostních ideálních statků, a rovněž z obecného zájmu na zpravodajství, u něhož se předpokládá, že slouží veřejné informovanosti občanů.*“¹²⁰ Umělecká licence se nejčastěji využívá u uměleckých děl, jako jsou fotografie nebo

¹¹⁸ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 562

¹¹⁹ ŠVESTKA, J.; DVORÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 333

¹²⁰ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 540; srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. prosince 2009, sp. zn. 30 Cdo 4642/2009

filmy, a je legitimizovaná veřejným zájmem na zpřístupnění uměleckých výtvorů, které přispívají ke zvýšení kulturnosti společnosti. Autorské právo autora díla zůstává výkonem umělecké licence nedotčeno. I v případě vědecké licence je zájem společnosti na podpoře vědy, a ve výjimečných případech proto upřednostňuje získávání vědeckých poznatků před nedotknutelností určitých chráněných ideálních osobních statků.¹²¹ Co se týká podmínek použitelnosti jak umělecké, tak i vědecké zákonné licence, je v první řadě důležité zohlednit kritérium přiměřenosti při pořízení či použití podobizny nebo zvukového či obrazového záznamu, dále je třeba zohlednit, že toto pořízení nebo použití nesmí být v rozporu s oprávněnými zájmy dotčeného člověka. Uvedené platí i pro licenci zpravodajskou (reportážní), jejímž účelem je poskytnout společnosti objektivní a úplné informace a která umožňuje provozování zpravodajské činnosti hromadnými sdělovacími prostředky. U zpravodajské (reportážní) licence je zde společenský zájem na fungování zpravodajské činnosti, který je v některých případech upřednostněn před subjektivním osobnostním právem.¹²² V současnosti není stanoven taxativní výčet přípustných forem zpravodajství pro využití zpravodajské zákonné licence. OZ uvádí pouze nejčastější formy hromadných sdělovacích prostředků, tedy nejčastější formy zpravodajství, kterými jsou příkladně tiskové, rozhlasové nebo televizní zpravodajství. V situaci, kdy mluvíme o zpravodajské (reportážní) licenci se nabízí otázka, co je vlastně třeba považovat za zpravodajství. „Zpravodajstvím je třeba rozumět informování veřejnosti o věcech oprávněného veřejného nebo obecného zájmu, a to zpravidla v mezích výkonu ústavního práva na poskytování a šíření informací.“¹²³ I při výkladu rozsahu zákonné zpravodajské licence je nutno použít restriktivního výkladu. V žádném případě nelze pod tuto licenci podřadit pořízení nebo požití podobizny nebo záznamu člověka pro reklamní účely, v takových případech by se jednalo o zřetelné vybočení. Dle rozsudku Nejvyššího soudu: „Je právem fyzické osoby svobodně se rozhodnout, že její zákonem chráněné osobnostní hodnoty budou využity pro komerční, reklamní, resp. obdobné účely, tedy nad rámec zákonné licence. Bez souhlasu této

¹²¹ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 563

¹²² MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 563

¹²³ LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 541

osoby jde zpravidla o zásah proti její chráněné osobnostní sféře, odůvodňující i přiznání peněžní satisfakce.“¹²⁴

*„Při aplikaci tzv. bezúplatných zákonných licencí je zapotřebí vždy přihlížet zejména k ochraně lidské důstojnosti, chápané poměrně široce, jejíž ochrana je zaručena rovněž ústavně a základní lidské právo na ni je pod ochranou Ústavního soudu.“*¹²⁵

Ačkoliv většinou odborná literatura mezi tzv. zákonné licence neřadí obsah ustanovení § 99 OZ, kdy je možné zasáhnout do integrity člověka bez jeho souhlasu, domnívám se, že i toto zákonné omezení práva na integritu je zákonnou licencí v širším smyslu. Jedná se vlastně o jedinou výjimku ze zásady nutnosti souhlasu se zásahem do integrity člověka výslovně připuštěnou samotným OZ, neboť v ostatních případech tyto výjimky stanoví zvláštní zákony. Ustanovení § 99 OZ zní: *„Je-li život člověka v náhlém a patrném nebezpečí a nelze-li souhlas ve stavu nouze získat v jiné než stanovené formě, lze okamžitě zakročit, pokud je to ve prospěch zdraví dotčené osoby nezbytné.“*

K různému omezení všeobecného osobnostního práva člověka může s ohledem na zvláštní veřejné zájmy dojít také na základě jiných zákonů, než je samotný OZ. Bude se jednat o zákony z různých oblastí právního řádu, například trestní řád¹²⁶, občanský soudní řád¹²⁷ nebo také zákon o zdravotních službách¹²⁸. V souvislosti s těmito omezeními ale odborná literatura neuzívá pojmu tzv. zákonné licence.¹²⁹

¹²⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2007, sp. zn. 30 Cdo 1873/2006

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2009, sp. zn. 30 Cdo 4642/2009

¹²⁶ zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád

¹²⁷ zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

¹²⁸ zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

¹²⁹ Srov. KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 105;

7. Právní prostředky ochrany osobnosti

Právní ochranu všeobecného osobnostního práva poskytují jak právní předpisy práva soukromého, tak i právní předpisy práva veřejného. „*Je tomu tak proto, aby lidské osobnosti byla poskytnuta maximální možná ochrana, zabezpečující její svobodný a důstojný rozvoj.*“¹³⁰ Mnohdy se v jednotlivých právních předpisech prolínají vedle sebe normy práva veřejného i soukromého.

Aby ochrana poskytovaná právními normami byla účinná, je k tomu potřebný rozsáhlý systém sankcí, který se bude vzájemně doplňovat. Jelikož každý druh sankce sleduje ale jiné právně-politické cíle, není možné vyloučit jejich kumulaci. Lze říci, že právě až taková případná kumulace sankcí je sto poskytnout účinnou ochranu před neoprávněnými (protiprávními) zásahy do práva na ochranu osobnosti a zároveň i spravedlivý postih pro původce neoprávněného zásahu.¹³¹

7. 1 Soukromoprávní prostředky ochrany osobnosti

Za základní právní předpis, v němž je obsažena soukromoprávní ochrana osobnosti je nutné považovat OZ, jako kodex, těžiště veškerého soukromého práva, který ale ve velkém počtu případů doplňují některé další zákony¹³², v nichž se prolínají jak normy práva veřejného, tak i soukromého. OZ je chráněno především všeobecné osobnostní právo, tedy lidská osobnost jako celek před neoprávněnými zásahy. Smyslem právní úpravy v této oblasti by měla být její preventivní funkce, to znamená, že by právní úprava měla zajistit, aby k zásahům do osobnostních práv vůbec nedocházelo. V případě, že ale k neoprávněnému zásahu do všeobecného osobnostního práva už dojde, měl by právní řád zajistit, aby došlo k odstranění nepříznivým následků a byla kompenzována vzniklá újma. Újma, která dotčené osobě vzniká neoprávněným zásahem, může mít povahu újmy majetkové i nemajetkové, a může spočívat buď

¹³⁰ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 144

¹³¹ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 144

¹³² např. zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon), zákon č. 231/2000 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon)

v porušení všeobecného osobnostního práva, nebo v jeho ohrožení. V případě, že neoprávněný zásah spočívá v porušení všeobecného osobnostního práva, znamená to, že došlo k dokonání zásahu, na rozdíl od případu ohrožení všeobecného osobnostního práva, kdy se jedná o situaci, v které zásah do práva reálně hrozí, probíhá příprava k neoprávněnému zásahu nebo jeho opakování.¹³³

Neoprávněný zásah do všeobecného osobnostního práva je soukromoprávním deliktem. Aby určitý skutek bylo možné označit za neoprávněný zásah a následně bylo umožněno domáhat se proti němu právní ochrany, musí tento skutek současně naplňovat následující dva znaky: 1. zásah musí být neoprávněný, to znamená, že se jedná o zásah, jenž je v rozporu s objektivním právem, tedy právním řádem, a z toho důvodu se jedná o zásah zakázaný¹³⁴; 2. zásah musí být objektivně způsobilý ohrozit nebo porušit všeobecné osobnostní právo člověka, a to účelem, obsahem nebo formou tohoto zásahu.¹³⁵ K objektivní způsobilosti zásahu ohrozit nebo porušit všeobecné osobnostní právo se několikrát vyjádřil i Nejvyšší soud.¹³⁶ Dále mezi ohrožením nebo porušením všeobecného osobnostního práva a neoprávněným zásahem musí být prokazatelná příčinná souvislost.

Odpovědnost původce za neoprávněný (protiprávní) zásah je odpovědností objektivní, to znamená odpovědností bez ohledu na zavinění. U této odpovědnosti není vyžadován ani úmysl, ani nedbalost.

Neoprávněný zásah do všeobecného osobnostního práva může být způsoben jak aktivním jednáním (například použitím fotografie bez svolení vyobrazené osoby), tak i jednáním pasivním, kdy se většinou případů bude jednat o nesplnění určité právní

¹³³ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 525

¹³⁴ Vzhledem k tomu, že odpovědnost původce za neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti je odpovědností objektivní, to znamená odpovědností bez ohledu na zavinění, bude neoprávněným zásahem například i zásah, kdy jeho původce spoléhal v dobré víře na pravdivost podkladů nebo si nemohl být vědom, že může poškodit nebo ohrozit jiného člověka.

¹³⁵ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 525

¹³⁶ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2007, sp. zn. 30 Cdo 1941/2007: „*Ochranu osobní cti poskytuje občanský zákoník výlučně proti takovým jednáním, která jsou objektivně způsobilá přivodit újmu na osobnosti subjektu práva tím, že snižují jeho čest u jiných lidí a ohrožují tak vážnost jeho postavení a uplatnění ve společnosti. Není tu rozhodné, zda k újmě skutečně došlo; postačuje objektivní způsobilost příslušného jednání takovou újmu způsobit.*“

povinnosti. Způsoby, jimiž může dojít k neoprávněnému zásahu, jsou různé. Může se tak stát písemně, ústně nebo dalším jiným jednáním nejrůznější podoby.

Povinným subjektem z neoprávněného zásahu do všeobecného osobnostního práva člověka může být fyzická osoba, tedy jiný člověk, nebo také i osoba právnická. Jelikož je odpovědnost za neoprávněný zásah objektivní, k jejímu vzniku není třeba zavinění, mohou být na straně povinného subjektu z neoprávněného zásahu do všeobecného osobnostního práva i osoby nezletilé nebo osoby, u nichž došlo k omezení svéprávnosti. „*Tyto osoby ovšem nejsou in abstracto deliktně způsobilé a povinnost k náhradě újmy vzniklé v důsledku neoprávněného zásahu je nutno posuzovat vždy in concreto – vzhledem k okolnostem konkrétního případu.*“¹³⁷

7. 1. 1 Nároky vyplývající z práva na ochranu osobnosti

Z ustanovení § 82 odst. 1 OZ vyplývá, že člověk, jehož osobnost byla dotčena, má dva základní specifické nároky, a to právo domáhat se, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo právo, aby byl odstraněn jeho následek. V případě prvního nároku hovoříme o nároku zápůrčím, v případě druhého pak o nároku odstraňovacím. Tyto dva nároky nazýváme zvláštními nároky z ochrany osobnosti a jejich výčet je v OZ stanoven taxativně¹³⁸, nelze tedy dovozovat existenci dalších zvláštních nároků výkladem. Nejedná se ale o výčet všech nároků, kterých se člověk v případě neoprávněného zásahu do jeho všeobecného osobnostního práva může domáhat, neboť zvláštní nároky doplňují další nároky, které vyplývají z jiných ustanovení OZ, popřípadě z jiných právních předpisů.

Všechny soukromoprávní nároky, které vznikají v důsledku porušení práva na ochranu osobnosti lze shrnout takto¹³⁹: v první řadě se může jednat o již výše zmíněný nárok zápůrčí, který spočívá v možnosti dotčeného člověka domáhat se, aby se původce neoprávněného zásahu zdržel jednání, kterým ohrožuje nebo porušuje osobnostní práva dotčeného, dále se může jednat také o nárok odstraňující, jenž je též výslovně zmíněn

¹³⁷ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 532

¹³⁸ Na rozdíl od úpravy v předchozím občanském zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník), kde zákonná úprava vycházela z výčtu demonstrativního

¹³⁹ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117.* Praha: Leges, 2013, s. 533

v ustanovení § 82 odst. 1 OZ a který směřuje k odstranění závadného stavu a jeho obnovení do podoby, která zde byla předtím, než došlo k zásahu do všeobecného osobnostního práva, dále má dotčený člověk nárok na náhradu újmy, která nastala v důsledku porušení nebo ohrožení jeho osobnostního práva, nárok určovací, jenž směřuje k určení, že došlo k porušení nebo ohrožení osobnostního práva a v neposlední řadě zde jsou tzv. zvláštní nároky, které vyplývají ze zvláštních právních předpisů, jejich příkladem může být nárok na odpověď podle tiskového zákona¹⁴⁰ nebo na dostatečné vysvětlení dle zákona o provozování rozhlasového a televizního vysílání¹⁴¹.

Vlastní absolutní právo na ochranu osobnosti podle OZ je na rozdíl od majetkových práv nepromlčitelné. Nepromlčitelné jsou i nároky, které z ochrany osobnosti vyplývají. Ale to neplatí v případě práva na náhradu majetkové i nemajetkové újmy, které se promlčují v objektivní desetileté lhůtě, respektive ve lhůtě patnácti let, byla-li újma způsobena úmyslně. Objektivní promlčecí lhůta pak neplatí pro práva vzniklá z újmy na životě a zdraví, pro ně platí pouze subjektivní tříletá promlčecí lhůta. Tím je těmto vybraným hodnotám poskytnuta větší ochrana.

Nárokům vyplývajícím z práva na ochranu osobnosti v zásadě odpovídají jednotlivé soukromoprávní prostředky, které můžeme dělit na obecné a zvláštní.

7. 1. 2 Obecné právní prostředky ochrany osobnosti

Jestliže mluvíme o obecných soukromoprávních prostředcích ochrany osobnosti, máme na mysli ty právní prostředky, které je možné uplatnit i při ochraně kterékoli jiného subjektivního práva upraveného OZ, tedy nejenom všeobecného práva osobnostního.¹⁴²

Mezi obecné právní prostředky ochrany osobnosti řadíme svépomoc a dále pak možnost domáhat se soudní (tzv. petitorní) ochrany¹⁴³.

¹⁴⁰ zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku (tiskový zákon)

¹⁴¹ zákon č. 231/2000 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání

¹⁴² MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 534

¹⁴³ U soudu může dotčená osoba uplatnit jak obecné nároky z ochrany osobnosti, tak i nároky zvláštní. Zvláštním nárokům je věnována následující podkapitola.

Svépomoc je upravena v ustanovení § 14 OZ a toto ustanovení je tak klasickým případem výjimky ze zásady, že každý moderní stát by měl mít monopol násilí. V soukromoprávní oblasti je tento monopol ustanoven v § 12 OZ, který stanoví, že každý, kdo se cítí být ve svém právu zkrácen, může se domáhat ochrany u orgánu, který vykonává veřejnou moc. Tím je vyloučeno, aby si soukromá osoba zjedнала sama nápravu. V některých případech by ale čekání na zásah veřejné moci znamenalo fakticky ustoupit protiprávnímu jednání nebo hrozícím důsledkům protiprávního stavu. V uvedených případech je proto možné, aby si osoba, jejíž právo je ohroženo, zjedнала sama prozatímně nápravu nebo sama zajistila svou právní pozici. Uplatnit právo na svépomoc lze pouze v případě, že jsou splněny následující podmínky. Musí být ohroženo vlastní subjektivní právo, tedy v našem případě právo osobnostní, toto ohrožení je protiprávní, je také jasné, že zásah veřejné moci by přišel pozdě a v neposlední řadě musí být svépomoc realizovaná přiměřeným způsobem, to znamená, že musí být přiměřená intenzitě a způsobu neoprávněného zásahu původce do všeobecného osobnostního práva. Svépomoci ale nelze využít, pokud již původce neoprávněného zásahu nastolil tzv. pokojný stav.

Co se týká soudní ochrany, poskytované soudy jako nezávislými státními orgány, kterým je Ústavou svěřen výkon soudnictví, tak té se dotčená osoba může domáhat již před zahájením řízení, v rámci tzv. předběžných řízení, jako je institut smírčího řízení, jehož cílem je vyřešení vzájemných práv a povinností v podobě soudem schváleného smíru¹⁴⁴, nebo se může jednat o ochranu prostřednictvím předběžných opatření, případně o ochranu prostřednictvím žalob, ale jiných než vyplývají z ustanovení § 82 odst. 1 OZ. V praxi se nejvíce bude jednat zejména o žaloby na náhradu újmy způsobené neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti a tzv. žaloby určovací.¹⁴⁵

Žaloba na náhradu újmy způsobené neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti

I přestože delikt neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti nevyžaduje, aby byla způsobena újma, ve většině případů, kdy dojde k tomuto

¹⁴⁴ Smírčí řízení je ale v současnosti využíváno spíše výjimečně.

¹⁴⁵ MELZER, F.; TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 534

neoprávněnému zásahu, bude ale újma způsobena, a to především újma nemajetková. Dojde-li tedy ke vzniku újmy, je možné, aby se dotčená osoba domáhala její náhrady.

Sice k existenci soukromoprávního deliktu neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti není vyžadováno zavinění původce tohoto neoprávněného zásahu, ale v případě, že je s tímto zásahem spojena újma, je k odpovědnosti za tuto újmu zavinění již vyžadováno. V tomto ohledu dochází k podstatné změně v současné právní úpravě. V OZ je správně upuštěno od dřívější jakési duality, kdy byly v rámci kompenzace vzniklé újmy rozlišovány nároky na náhradu újmy v důsledku zásahu do osobnostních práv, které byly založeny na objektivní odpovědnosti, a nároky na náhradu škody, zahrnující i škodu na zdraví. Současný OZ správně tedy vychází z jednotného pojetí náhrady újmy.

Vznikne-li neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti škoda, majetková újma, nahrazuje se, pokud je to možné uvedením do předešlého stavu. Poškozená osoba, ale může žádat, aby jí způsobená škoda byla nahrazena v penězích.¹⁴⁶ Tato majetková újma se hradí vždy.¹⁴⁷ V případech nemajetkové újmy pak OZ zavádí poměrně tvrdé pravidlo, dle kterého toto právo na nemajetkovou újmu musí být buď mezi stranami sjednáno, nebo musí být výslovně stanoveno v zákoně. Zákonodárce se tímto snažil vyvarovat častému posuzování objektivně neměřitelných nemajetkových újem.¹⁴⁸

S neoprávněnými zásahy do práva na ochranu osobnosti ale ve většině případů bývá spojen právě vznik nemajetkové újmy, proto OZ stanoví, že vznikne-li poškozenému člověku újma na jeho přirozeném právu, musí mu být nahrazena škoda, ale i nemajetková újma a jako nemajetková újma mu budou též odčiněny vzniklé duševní útrapy¹⁴⁹ .¹⁵⁰

¹⁴⁶ Srov. § 2951 OZ

¹⁴⁷ Srov. § 2894 odst. OZ

¹⁴⁸ HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1499

¹⁴⁹ Duševními útrapami je třeba rozumět psychické utrpení, vnitřní mučivé pocity, které mohou, ale nemusí mít přímou vazbu na tělesná zranění. Příkladem duševních útrap s vazbou na tělesná zranění může být zraněná profesionální tanečnice, která prodělá operaci, přičemž je ohrožena celá její dosavadní kariéra, ale také i životní zaměření.

¹⁵⁰ Srov. 2951 OZ

Způsobená nemajetková újma se odčínuje přiměřeným zadostiučiněním, a to buď ve formě morální, nebo poskytnutého v penězích. Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění tak závisí na úvaze soudu. Soud musí zohlednit i okolnosti zvláštního zřetele hodné, které jsou blíže vymezeny v ustanovení § 2957 OZ, jsou jimi zejména úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužití závislosti poškozeného na škůdci nebo v důsledku diskriminace poškozeného. Soud také musí vzít v úvahu obavu poškozeného ze ztráty života nebo vážného poškození zdraví, přitom není podstatné, zda skutečně došlo ke zranění poškozeného nebo zda byl jeho život opravdu ohrožen. Příkladem obavy ze ztráty života může být nesprávné sdělení diagnózy lékařem nebo také i hrozba nákazy virem HIV při lékařském zákroku provedeném non lege artis. Lze tedy shrnout, že při volbě způsobu a výše zadostiučinění, je třeba vycházet především z chování škůdce.

Zvláštní úpravu OZ věnuje náhradě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení. Újma na zdraví, respektive s tím pak spojená újma na životě, jako taková vždy zaujímala v rámci ostatních nemateriálních újem zvláštní postavení, neboť život a zdraví jsou základní lidské hodnoty, které v případě újmy není možné vždy navrátit do stavu před neoprávněným zásahem. OZ¹⁵¹ stanoví, že v případě nemajetkové újmy na zdraví připadá v úvahu pouze peněžité odčinění této újmy. Jako kritérium pro určení výše peněžité náhrady jsou stanoveny zejména vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy a ztížené společenské postavení. Do přijetí OZ se bolestné a ztížené společenské uplatnění odškodňovalo podle tzv. vyhlášky o odškodnění¹⁵², kterou OZ zrušil s odůvodněním, že: „*Soukromý život je nekonečně variabilní a snaha o jeho nivelizaci v záležitostech tak navýsost individuálních jako jsou bolest, důsledky újmy na zdraví pro další budoucnost postiženého nebo ztráta blízkého člověka není důvodná.*“¹⁵³ Jaká tedy bude výše odškodnění, při aplikaci kritérií pro její určení, OZ nechává na úvaze soudu. Omezením pro volnost soudcovského uvážení, nejen v oblasti výše odškodnění při újmě

¹⁵¹ Viz. ustanovení § 2958 OZ

¹⁵² Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ze dne 30. listopadu 2001, č. 430/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

¹⁵³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. dne 10. 3. 2014]

na zdraví, je pak zásada *stare in decus* zakotvená v ustanovení § 13 OZ¹⁵⁴. V případě úmrtí nebo zvláště závažného ublížení na zdraví myslí OZ i na blízké osoby, neboť výslovně upravuje peněžitou náhradu nemajetkové újmy těmto blízkým osobám, jelikož i jim je způsoben zásah do jejich osobnostních práv.¹⁵⁵

Žaloba na určení

Žalobu na určení práva, tedy na určení toho, že určitý skutek byl neoprávněným zásahem do práva na ochranu osobnosti, je možno podat pouze v případě naléhavého právního zájmu.¹⁵⁶ Tato podmínka je velkou změnou, která přichází až se současným OZ, neboť dříve nebylo podání této žaloby podmíněno naléhavým právním zájmem a nárok dotčeného člověka na určení, že se jedná o neoprávněný zásah do práva na ochranu osobnosti, byl považován za hmotněprávní nárok. Rozsudek o žalobě na určení práva má pak deklaratorní povahu.

7. 1. 3 Zvláštní právní prostředky ochrany osobnosti

OZ vytváří dva zvláštní prostředky soudní ochrany nároků vyplývajících z práva na ochranu osobnosti. Jedná se o žalobu zdržovací (negatorní) a žalobu odstraňovací (restituční). Hmotněprávní základ obou těchto žalob se nachází v již rozebíraném ustanovení § 82 odst. 1 OZ, které stanoví, že člověk, jehož osobnost byla dotčena, má právo domáhat se, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby došlo k odstranění jeho následku.

Negatorní žaloba

Účelem negatorní žaloby je domoci se zákazu neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti. To znamená, že žalobce se touto žalobou domáhá zákazu jednání, které v dané době ohrožuje jeho osobnost nebo do ní zasahuje. Negatorní žaloba je tak procesní vyjádřením záporního nároku. Předpokladem jejího uplatnění je trvání zásahu

¹⁵⁴ „Každý, kdo se domáhá právní ochrany, může důvodně očekávat, že jeho právní případ bude rozhodnut obdobně jako jiný případ, který již byl rozhodnut a který se s jeho právním případem shoduje v podstatných znacích.“

¹⁵⁵ Obdobně též úprava náhrady nemajetkové újmy v ustanovení § 2971 OZ, kdy za podmínek tam uvedených škůdce nahradí též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit.

¹⁵⁶ Viz ustanovení § 80 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

či jeho pokračování nebo hrozící reálné riziko jeho opakování v době podání této žaloby. V případě, že neoprávněný zásah byl již ukončen a nehrozí reálné riziko jeho opakování, nelze žalobu podat, respektive v případě, že by byla podána, tak by ji soud zamítnul. Jestliže by ke skončení neoprávněného zásahu došlo v průběhu řízení a nehrozí nebezpečí jeho opakování, žalobce by měl svou žalobu vzít zpět.

Je nutné poznamenat, že žaloba tohoto typu má výrazný prevenční charakter. Výrok rozhodnutí nemůže být ale omezen pouze na vyslovení obecného zákazu ohrožování osobnosti člověka.¹⁵⁷ Již návrh této žaloby musí být zcela určitý a nesmí nadměrně zatěžovat původce neoprávněného zásahu, to znamená, že nesmí přesahovat cíl ochrany osobnosti.¹⁵⁸ O tzv. funkční vybočení z cíle ochrany osobnosti by se jednalo např. v případě, kdy by se člověk dožadoval úplného zákazu vydávání určitého periodika, v němž byl otištěn článek snižující jeho čest a důstojnost.

Restituční žaloba

Restituční žaloba sleduje odstranění následků, které byly způsobeny neoprávněným zásahem do osobnostního práva, tedy odstranění závadného stavu¹⁵⁹, a obnovení právního stavu quo ante, to je stavu, který zde byl před neoprávněným zásahem do osobnostního práva nebo který by nastal, jestliže by k neoprávněnému zásahu nedošlo. Předpokladem podání této žaloby je, že následky způsobené neoprávněným zásahem stále trvají a také je objektivně možné tyto následky odstranit. Touto žalobou se může například dotčený člověk domáhat smazání fotografie, která byla pořízena nezákonně bez jeho souhlasu.

7. 2 Veřejnoprávní prostředky ochrany osobnosti

Právní ochrana všeobecného osobnostního práva poskytovaná normami veřejného práva je založena na principu zavinění, viz. zásada nullum crimen sine culpa, na rozdíl od ochrany poskytované normami soukromého práva, která je založena na ryze objektivním principu. Veřejnoprávní prostředky ochrany plní represivní a

¹⁵⁷ KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 177

¹⁵⁸ MELZER, F.; TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 535

¹⁵⁹ Odstranění závadného stavu je zásadně na náklady původce neoprávněného zásahu.

výchovný cíl, ochranu osobnosti člověka zabezpečují působením přímo na osobu původce (pachatele) neoprávněného zásahu.

Stěžejní úprava veřejnoprávní ochrany všeobecného osobnostního práva je obsažena v trestním zákoníku (dále jen „TZ“)¹⁶⁰. Normami trestního práva jsou postihovány ty neoprávněné zásahy do všeobecného osobnostního práva, jejichž škodlivost pro společnost je natolik závažná, že je nutné je považovat za trestné činy. Trestní právo je prostředkem ultima ratio, prostředkem tzv. „poslední instance“, neboť nastupuje až tam, kde jiné prostředky ochrany společnosti neuspěly. Trestné činy, které se vztahují k ochraně osobnosti lze nalézt především v hlavě I. zvláštní části TZ, ve které jsou upraveny trestné činy proti životu a zdraví, dále pak v hlavě II. zvláštní části TZ, která upravuje trestné činy proti právům na ochranu osobnosti, soukromí listovního tajemství, nebo i v hlavě III. zvláštní části TZ, kde jsou upraveny trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Pro uplatnění trestní odpovědnosti je nutné splnit mnohem přísnější podmínky, než je tomu u odpovědnosti občanskoprávní. Musí být naplněny materiální a formální znaky trestného činu uvedené v zákoně. Materiálním znakem trestného činu je společenská škodlivost neoprávněného zásahu do práva na ochranu osobnosti, formálním znakem jsou pak obecné znaky uvedené v obecné části TZ a znaky příslušné skutkové podstaty trestného činu vymezené v jednotlivých ustanoveních zvláštní části TZ. V případě, že jsou naplněny jak materiální, tak i formální znaky trestného činu, nastupuje trestněprávní sankce, která má represivní a výchovnou funkci.

Dalším významným právním předpisem, který obsahuje úpravu ochrany všeobecného osobnostního práva, je zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích. V zákoně o přestupcích jsou upraveny ty neoprávněné zásahy do práva na ochranu osobnosti, jejichž společenská závažnost je menší než v případě trestných činů. Ochrana před neoprávněnými zásahy do práva na ochranu osobnosti poskytuje ustanovení § 49 zákona o přestupcích, ve kterém jsou upraveny přestupky proti občanskému soužití. Za přestupek proti občanskému soužití lze uložit pokutu, případně i zákaz pobytu.

¹⁶⁰ zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

7. 3 Ústavní stížnost

V případě, že pravomocným rozhodnutím obecného soudu bylo konkrétním způsobem porušeno určité ústavním zákonem nebo mezinárodní smlouvou zaručené právo, může se postižená osoba domáhat ochrany svých práv i prostřednictvím ústavní stížnosti podané Ústavnímu soudu. Podmínkou podání ústavní stížnosti je vyčerpání všech řádných opravných prostředků. Ústavní soud má pravomoc pouze konstatovat, že zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno ústavně zaručené právo nebo svoboda. Z toho důvodu nelze ústavní stížnost považovat za prostředek standardní ochrany proti jakémukoliv pravomocnému rozhodnutí obecných soudů.

Každá ústavní stížnost musí obsahovat určité náležitosti, jak obecné náležitosti podání uvedené v ustanovení § 34 zákona č. 182/1993 sb., o Ústavním soudu (dále jen „ZÚS“), tak i náležitosti zvláštní, specifické pouze pro ústavní stížnost. ZÚS vymezuje tři zvláštní náležitosti ústavní stížnosti. Za prvé musí návrhovátelem tvrdit, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno jeho základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem České republiky. Dále ústavní stížnost může být podána jen v určité lhůtě, a to ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí o posledním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje. V případě, že takového prostředku není, činí lhůta dva měsíce ode dne, kdy se stěžovatel o zásahu orgánu veřejné moci dozvěděl. Poslední podmínkou je, že k ústavní stížnosti musí být přiložena kopie rozhodnutí o posledním prostředku, který je zákonem k ochraně práva poskytován.

7. 4 Stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva

V současné době se stále častěji využívaným prostředkem ochrany stává stížnost podaná k ESPL. V případě porušení práv vyplývajících z EÚLP nebo jejich dodatkových protokolů se může dotčená osoba domáhat ochrany u ESPL ve Štrasburku. Právo podat stížnost má každý, kdo tvrdí, že jeden ze smluvních států EÚLP porušil jeho práva, která vyplývají z EÚLP nebo jejich dodatkových protokolů. Stížnost může být tedy podána jen proti státu, který je smluvní stranou EÚLP. Podmínkou podání této

stížnost je vyčerpání všech vnitrostátních prostředků ochrany, jak stanoví čl. 35 EÚLP. V případě České republiky to pak znamená, že musí proběhnout soudní řízení a proti jeho rozhodnutí musí být vyčerpány všechny možné opravné prostředky, včetně podání ústavní stížnosti k Ústavnímu soudu.¹⁶¹ Podmínka vyčerpání všech vnitrostátních prostředků ochrany je vyjádřením principu subsidiarity, na kterém je založen kontrolní mechanismus EÚLP. Lhůta pro podání stížnosti činí šest měsíců od konečného vnitrostátního rozhodnutí. Stížnosti jsou podávány písemně a na formuláři zveřejněném na webových stránkách ESPL. Podle čl. 35 EÚLP se ESPL nebude zabývat žádnou stížností, která je anonymní, také se nebude zabývat ani stížností, která je „*v podstatě stejná jako stížnost již předtím projednávaná Soudem anebo již předložená jinému mezinárodnímu vyšetřovacímu nebo smírčímu orgánu a pokud neobsahuje žádné nové důležité skutečnosti*“. Za v podstatě stejnou stížnost je považována stížnost, která se týká stejné osoby, stejných skutečností a stejných námitek.¹⁶² Řízení pak v drtivé většině případů probíhá písemně a konání ústního jednání je tak naprosto výjimečné.

V rozsudcích, které jsou pro smluvní státy EÚLP právně závazné, pak ESPL může konstatovat porušení EÚLP a zároveň také může přiznat stěžovateli finanční kompenzaci majetkové nebo nemajetkové újmy.

¹⁶¹ Kdo je oprávněn podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/prakticke-rady/verejna-sprava/kdo-je-opravnen-podat-individualni-stiznost-k-evropskemu-soudu-pro-lidska-prava-15706.html> [cit. dne 3. 11. 2015]

¹⁶² KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 209 - 210

8. Vybrané složky všeobecného osobnostního práva, respektive vybraná dílčí osobnostní práva

8. 1 Právo na život a ochrana plodu

V minulosti bylo právo člověka na život označováno jako „nejdůležitější lidské právo“, i když toto označení lze považovat za sporné s ohledem na zásadu, že „všechna lidská práva jsou univerzální, nedělitelná, vzájemně závislá a provázaná“. Za nesporné však lze považovat, že právo na život má mezi lidskými právy zásadní postavení.¹⁶³ Další dílčí osobnostní práva z povahy věci vyžadují existenci lidského života, protože bez lidského života by nemohl existovat subjekt těchto dílčích osobnostních práv. Život jako takový je základní etickou hodnotou.

Ochrana lidského života je právně zakotvena v mezinárodních i vnitrostátních dokumentech nejvyšší právní závaznosti. LZPS zakotvuje právo na život ve svém čl. 6¹⁶⁴, EÚLP pak ve svém čl. 2 zakotvuje právo zákonnou ochranu lidského života, ochranu života zakotvuje např. i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (čl. 6). Ustanovení § 3 odst. 2 písm. a) OZ stanoví, že každý má právo na ochranu svého života a zdraví.

„A byt' je právo na život považováno za jedno z nejzákladnějších základních práv, v důsledku intenzivního a permanentního společenského a vědeckého vývoje se stává čím dál více také co do svého obsahu a rozsahu jedním z nejvíce komplikovaných a nejméně zřejmých základních práv vůbec.“¹⁶⁵ Za nejkomplikovanější otázky spojené s právem na život můžeme považovat problematiku začátku a konce lidského života, tedy otázky, kdy lidský život začíná a kdy končí. Jedná se o otázky velice složité, které přesahují hranice samotného práva a dotýkají se mnoha dalších oborů jako filozofie, lékařství, etiky a jiných. Odpovědi na tyto otázky se dotýkají základů hodnotového řádu

¹⁶³ KMEC, J.; KOSAR, D.; KRATOCHVIL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 348

¹⁶⁴ Čl. 6 LZPS: „(1) Každý má právo na život. Lidský život je hoden ochrany již před narozením.; (2) Nikdo nesmí být zbaven života.;(3) Trest smrti se nepřipouští.; (4) Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.“

¹⁶⁵ WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 150

společnosti, ale i jednotlivých států vůbec. Ani ESLP nepodává jednoznačné odpovědi, dalo by se říci, že se jasné odpovědi záměrně vyhýbá a dává tak jednotlivým státům široký prostor pro uvážení.

Nejčastěji se můžeme v právní teorii setkat s převládajícím názorem, že lidský život začíná porodem, to je okamžikem začátku porodu, a končí biologickou smrtí mozku. Biologickou smrtí mozku se rozumí takový stav organismu, kdy obnovení všech životních funkcí je již vyloučeno. Tento striktní, převládající názor ale vzbuzuje mnoho kontroverzí, například zda nositelem práva na život je i dosud nenarozené dítě, tedy zda za lidský život je možno považovat i období před okamžikem narození. V případě konce lidského života jsou pak určité kontroverze spojeny s odlišným vnímáním lidského života, s kterým úzce souvisí otázka „práva na důstojné umírání“, které je odvozováno od práva na život, nebo stanovení okamžiku smrti z hlediska funkcí lidského těla a vědomí.¹⁶⁶

Ani ustanovení čl. 6 LZPS, které stanoví, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením, nevznáší do problematiky stanovení počátku lidského života žádné objasnění, ba naopak, dalo by se říci, že ho ještě více komplikuje. Do jisté míry je ale možné říci, že v uvedeném je „*skryta tendence vnímat lidský život jako evolutivní, biologický proces, začínající před narozením (od početí), jemuž by měla být v souladu s postupujícím vývojem poskytována stále hlubší a intenzivnější ochrana vrcholící okamžikem narození*“¹⁶⁷.

Uvedené rozpory v názorech na povahu a míru ochrany plodu se projevují nejvíce v problematice umělého přerušení¹⁶⁸ těhotenství (interrupce). Problematiku ochrany plodu řešil také ESLP v případě Vo proti Francii¹⁶⁹. Stěžovatelka vietnamského původu byla v nemocnici na běžném lékařském vyšetření v šestém měsíci těhotenství. Ve stejný den byla ale v nemocnici shodou okolností přítomna i jiná paní Vo, která byla objednána na vyjmutí nitroděložního tělíska. Když lékař G. vyzval z čekárny k vyjmutí

¹⁶⁶ WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 156

¹⁶⁷ WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 156

¹⁶⁸ Výraz přerušení je značně zavádějící, neboť se nejedná o přerušení jako takové. Z podstaty slova přerušit jasně vyplývá, že je možno následně pokračovat, což v případě těhotenství nepřipadá v úvahu. Jako vhodnější se tedy jeví používat výraz ukončení těhotenství nebo potrat.

¹⁶⁹ Rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 8. července 2004, č. 53924/00

nitroděložního tělíska paní Vo, zvedla se stěžovatelka. V ordinaci lékař G. dospěl k názoru, že stěžovatelka dobře neovládá francouzský jazyk a bez předchozího vyšetření přistoupil k zákroku vyjmutí nitroděložního tělíska. Záměnu pacientek si lékař uvědomil až po provedení zákroku, kdy propíchl plodový vak a v důsledku toho stěžovatelka ztratila značnou část plodové vody. Následně byla stěžovatelka hospitalizována a musela jí být z terapeutických důvodů v důsledku zákroku lékaře G. provedena interrupce. Po této tragédii paní Vo se svým partnerem podali na lékaře G. trestní oznámení pro neúmyslné zabití. Prvoinstanční soud lékaře G. zprostil obžaloby, následně odvolací soud naopak vydal odsuzující rozsudek za neúmyslné zabití. Kasační soud pak rozhodnutí odvolacího soudu zrušil, neboť skutková podstata trestného činu neúmyslné zabití podle francouzského trestního zákoníku nezahrnuje usmrcení plodu. Stěžovatelka paní Vo se tedy obrátila na ESLP a namítala porušení čl. 2 EÚLP¹⁷⁰. Velký senát odmítl na otázku, zda plod v děloze matky má právo na život, jednoznačně odpovědět¹⁷¹. Většina velkého senátu totiž rozhodla, že tato otázka, zda plod je osobou požívající ochrany čl. 2 EÚLP, spadá do rozhodnutí konkrétních států. ESPL stížnost paní Vo zamítl, neboť došel k závěru, že čl. 2 EÚLP nebyl porušen. Názory na otázku práva na život plodu byly ale vysloveny několika soudci v separátních stanoviscích. Ti soudci, co zastávali názor, že plod je osobou a tudíž má právo na život předložili následující dva hlavní argumenty: „*skutečnost, že prakticky ve všech státech zákony povolující interrupci mají ústavní problémy, a za druhé se dovolávali aktuálních debat o genetickém inženýrství jako důkazu společné shody, že ochrana života se vztahuje i na počáteční fáze jeho vývoje*“¹⁷². Soudci, kteří zastávali opačný názor, tedy, že plod nemá právo na život, uváděli nesrovnatelnost života plodu a života po narození, a z toho důvodu podle nich plod jako takový nemá právo na život ve smyslu čl. 2 EÚLP. Ale někteří ze soudců¹⁷³, kteří chtěli plodu přiznat právo na život, se domnívali, že existuje rozdíl mezi právem plodu na život a právem na život již narozené osoby a z tohoto důvodu by tudíž v rámci čl. 2 EÚLP zavedli dvou stupňovou ochranu. Plná ochrana by

¹⁷⁰ „1. Právo každého na život je chráněno zákonem. Nikdo nesmí být úmyslně zbaven života kromě výkonu soudem uloženého trestu následujícího pro uznání viny za spáchání trestného činu, pro který zákon ukládá tento trest.“

¹⁷¹ „...Soud je přesvědčen, že není žádoucí ani možné aktuálně abstraktně zodpovědět otázku, zda nenarozené dítě je osobou ve smyslu čl. 2 Úmluvy.“

¹⁷² KMEC, J.; KOSAR, D.; KRATOCHVIL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 391

¹⁷³ Viz například Separátní stanovisko soudce Jeana-Paula Costy.

se měla vztahovat na osoby již narozené, kdežto plod by požíval omezené ochrany. Tímto by pak na plod nemuselo být nazíráno jako na pouhou věc a ESPL by mohl zvyšovat ochranu plodu v závislosti na délce těhotenství a protichůdných zájmech matky. Tento postup by pak i odrážel praxi většiny evropských států.

Osobně se nejvíce přikláním k poslednímu uvedenému názoru, který je i plně konformní s českým zákonem č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství. Podle české právní úpravy se ženě uměle přeruší těhotenství, jestliže o to písemně požádá, nepřesahuje-li těhotenství dvanáct týdnů a nebrání-li tomu její zdravotní důvody nebo v případě, že je ohrožen její život nebo zdraví nebo zdravý vývoj plodu.

8. 2 Ochrana zdraví

S právem na život úzce souvisí další velmi významné dílčí osobnostní právo, a to právo na zdraví, neboť ochrana života je neodmyslitelně spjata i s ochranou zdraví. Lidské zdraví je z hlediska práva hodnotou a zájmem mimořádného významu. To platí i pro lidský život. Podle Světové zdravotnické organizace je lidské zdraví hodnotou, která vyjadřuje kompletní fyzickou, duševní a sociální pohodu a ne pouze nepřítomnost nemoci nebo neduživosti¹⁷⁴.

Dle názoru Ústavního soudu: „*Zdraví je součástí fyzické integrity člověka a je chráněno čl. 7 odst. 1 LZPS, chránícím nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Jedná se o právo bezprostřední a působící přímo napříč celým právním řádem.*“¹⁷⁵ Čl. 36 LZPS stanoví, že každý má právo na ochranu zdraví.

Za nedílnou a velmi významnou součást ochrany zdraví a za jeden ze základních principů, na kterých je postaveno poskytování zdravotní péče, lze považovat institut tzv. informovaného souhlasu, neboť i v oblasti ochrany práva na zdraví je nutné zachovat respekt k principu autonomie vůle člověka a vycházet ze skutečnosti, že tato dvě práva se mohou v určitých případech dostat do vzájemné kolize. Právo na zdraví nelze tedy uplatňovat absolutně. V případě ochrany zdraví se více než v jiných oblastech projevuje fakt, že za současného stavu poznání neexistuje nikdo, kdo by byl schopný obsáhnout

¹⁷⁴ „*Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.*“

¹⁷⁵ Nález ÚS ze dne 9. ledna 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13

lidské vědění v jeho celku, a v důsledku tohoto tedy existuje značná informační asymetrie mezi lékařem a pacientem. Pacient je tak důsledku toho, že většinou nemá odborné znalosti z oblasti medicíny, ve slabším postavení, neboť se v tomto musí spoléhat na lékaře, případně jiného zdravotnického pracovníka. Z toho důvodu jsou pro pacienta velmi důležité informace, které mu lékař poskytne.

§ 93 odst. 1 OZ stanoví, že nikdo nesmí, mimo případ stanovený zákonem, zasáhnout do integrity jiného člověka bez jeho souhlasu uděleného s vědomím o povaze zásahu a jeho možných následcích. § 94 OZ ve svém odstavci prvním pak vymezuje povahu poučení/vysvětlení, které je součástí informovaného souhlasu dotčeného člověka.

Rozsah a kvalitu poučení/vysvětlení také poměrně dobře vymezil Krajský soud v Hradci Králové: „*Souhlas lze pokládat za informovaný pouze tehdy, je-li dán na základě objektivních a pravdivých informací, které poskytl pacientovi odpovědný profesionální zdravotnický pracovník, v případě lékařských výkonů zásadně lékař. Informovaný souhlas předpokládá, že pacientovi se dostalo informací o povaze onemocnění nebo jiných důvodech, pro které je třeba provést léčbu či léčebný nebo diagnostický výkon, tedy informací o účelu zákroku a způsobu, jakým bude zákrok proveden, a jeho předpokládaném průběhu. Chybět nemůže ani informace o důsledcích výkonu pro pacientovo zdraví, a to jak pozitivních, tak případně i negativních, informace o rizicích spojených s léčbou, informace o reálných alternativách lékařem doporučeného výkonu, pokud takové alternativy existují, informace o léčebném režimu spojeném s výkonem i s obdobím po výkonu, včetně případných omezení pacienta v obvyklém způsobu života.*“¹⁷⁶

Lze tedy shrnout, že nezbytnou součástí vysvětlení/poučení o povaze zákroku je vysvětlení o způsobu a účelu zákroku, dále vysvětlení o očekávaných následcích, možných nebezpečích pro zdraví dotčeného člověka a také i vysvětlení o případném jiném postupu. Podané vysvětlení musí být pro dotčeného člověka srozumitelné, neboť dle ustanovení § 94 odst. 1 se řádně podaným vysvětlením rozumí pouze takové vysvětlení, u kterého lze rozumně předpokládat, že dotčený člověk toto vysvětlení pochopil. Tato podmínka může v určitých situacích činit nemalé potíže. Vysvětlení je

¹⁷⁶ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. listopadu 2006, sp. zn. 25 Co 285/2006

tak nutné přizpůsobit intelektuální úrovni dotčeného člověka, jeho vzdělání, ale také i schopnosti dotčené informace zpracovat. V případě hodnocení, zda dotčený člověk vysvětlení pochopil je nutné mimo jiné vycházet i z ustanovení § 4 odst. 1 OZ: „*Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku očekávat.*“

Informovaný souhlas upravuje také vedle OZ zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (dále jen „zákon o zdravotních službách“), kdy v jeho ustanovení § 28 odst. 1 je stanoveno, že zdravotní služby lze pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným a informovaným souhlasem, pokud tento zákon nestanoví jinak. Úprava je v podstatě obdobná té v OZ. Pokud jde o vztah OZ a zákona o zdravotních službách lze mít za to, že OZ se použije při poskytování zdravotních služeb pouze v případě, že zákon o zdravotních službách nestanoví jiná nebo podrobnější pravidla. Pokud ale OZ obsahuje podrobnější pravidla, budou na daný případ aplikována právě jeho ustanovení.

Dotčená osoba, do jejíž integrity má být zdravotním zákrokem zasaženo, se může také podání vysvětlení/poučení vzdát, jak je upraveno v ustanovení § 32 zákona o zdravotních službách, musí ale být splněny ostatní podmínky tam uvedené¹⁷⁷. Ale i v případě, že dotčená osoba před vyslovením souhlasu se zákrokem využila svého práva vzdát se informace o svém zdravotním stavu, považuje i takto poskytnutý souhlas za informovaný.

8. 3 Život jako újma?

Ač se to na první pohled může zdát šokující, lze na narození člověka nahlížet jako na právní skutečnost způsobitou přivodit majetkovou nebo nemajetkovou újmu. Ve většině případů je narození dítěte spojeno s radostnou událostí. Ale v případech, kdy se rodičům v důsledku pochybení lékaře nebo zdravotnického zařízení, případně v důsledku použití vadného výrobku, narodí dítě, které neplánovali, respektive které nechtěli, lze mluvit o zásahu do jejich osobnostního práva, ale také i o zásahu do jejich majetkové sféry. Tato problematika se tedy týká jak práva na ochranu osobnosti, tak i

¹⁷⁷ „*K vzdání se podání informace o zdravotním stavu se nepřihlíží, jde-li o informaci, že pacient trpí infekční nemocí nebo jinou nemocí, v souvislosti s níž může ohrozit zdraví nebo život jiných osob.*“

odpovědnosti za majetkovou nebo i nemajetkovou újmu. V souvislosti s tím se rozlišují zejména dva druhy žalob označované anglickými názvy, a to žaloba wrongful birth a žaloba wrongful life. Kritérium pro jejich odlišení spočívá v osobě žalobce, neboť obě tyto žaloby jsou založené na stejných skutkových okolnostech. U žalob wrongful birth je k jejich podání aktivně legitimován rodič, zatímco u žalob wrongful life je to samo nechtěné dítě.

Žaloby wrongful birth, tedy žaloby rodičů za nechtěné dítě a za nechtěné narození, stojí na tvrzení, že pochybení lékaře, zdravotnického zařízení nebo výrobce antikoncepčního prostředku bylo příčinou nechtěného těhotenství a následného narození nechtěného dítěte a v tom smyslu tedy příčinou vzniku újmy na zdraví, ztráty na výdělku a v neposlední řadě také příčinou vzniku povinnosti starat se o toto nechtěné dítě a nést všechny výdaje spojené s péčí o ně. „*Pro existenci nároku z žaloby wrongful birth je potřeba naplnění čtyř základních předpokladů. Primárně musí dojít k porušení právní povinnosti. Rovněž je nutné, aby vznikla újma, za kterou by byl někdo odpovědný, ať nedbalostně nebo úmyslně. Nejdůležitějším prvkem je příčinná souvislost mezi jednáním a následkem, tedy mezi protiprávním jednáním a vznikem újmy. Musí být přímá a bezprostřední.*“¹⁷⁸ Právní nárok rodičů z této žaloby lze ukázat na třech praktických situacích. V první řadě se jedná o nároky spojené s chybně provedenou sterilizací a následným narozením dítěte a s chybně provedeným přeruším těhotenství, kdy i přes provedený zákrok těhotenství nadále pokračuje. Jsou to tedy případy, jejichž důsledkem je narození dítěte, které by se v případě postupu lege artis nenarodilo. Tvrzenou újmou jsou pak následky tohoto nechtěného stavu, případně samotný život dítěte a s tím spojené náklady. To jsou i nejčastější případy žalob wrongful life. Dále se také může jednat o případy, kdy lékař pochybí při stanovení diagnózy těhotenství a ženě tak není dána možnost těhotenství přerušit. Nárok tak vychází z tvrzení, že v případě stanovení správné diagnózy těhotenství dostatečně brzy by žena podstoupila interrupci. Řada případů, především pak v rakouské soudní praxi, je také spojena s narozením postiženého dítěte, kdy lékař mohl již v průběhu těhotenství toto postižení předvídat a

¹⁷⁸ VAJDA, L. Žaloby wrongful life a wrongful birth – teoretický úvod a pohled české rozhodovací praxe. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zaloby-wrongful-life-a-wrongful-birth-teoreticky-uvod-a-pohled-ceske-rozhodovaci-praxe-95153.html> [cit. dne 21. 10. 2014]

rodiče na to tak měl upozornit. Rodiče v důsledku pochybení lékaře byli zbaveni možnosti rozhodnout se o interrupci.

Také Krajský soud v Brně¹⁷⁹ rozhodoval o žalobě za nechtěné dítě, kdy žena po nechráněném pohlavním styku otěhotněla, čekala dvojčata, a rozhodla se o provedení interrupce. Žalovaná nemocnice provedla interrupci i následnou bezprostřední kontrolu zákroku chybně, což mělo za následek smrt pouze jednoho plodu a žalobkyni se po té narodilo zdravé dítě. Krajský soud v Brně rozhodl, že žalobkyni byla tímto pochybením žalované nemocnice způsobena nemajetková újma hned ve dvou skutečnostech. Zaprvé soud shledal újmu v psychických obavách matky o vývoj plodu a dítěte i jeho další vývoj po narození, dále také v ovlivnění jejího budoucího života v důsledku zmaření práva volby. Žalobkyni soud přiznal náhradu nemajetkové újmy v penězích ve výši 80 000,- Kč. Rozsudek Krajského soudu následně potvrdil i Vrchní soud v Olomouci¹⁸⁰.

Další případ žaloby wrongful birth rozhodoval Krajský soud v Praze¹⁸¹, kdy žalobkyně podstoupila sterilizaci a zákrok byl proveden lege artis, nicméně nebyla ale řádně informována o ojedinělých případech, ve kterých může dojít k samovolnému zprůchodnění vejcovodů. Žalobkyně následně otěhotněla a porodila zdravé dítě. Rozsudkem bylo žalobkyni přiznáno odškodnění ve výši 20 000,- Kč. Vrchní soud v Praze ale následně tento rozsudek zrušil mimo jiné pro rozpor s dobrými mravy.

Žaloby wrongful life podávají téměř ve většině případů děti s postižením. Předmětem posuzování u žaloby wrongful life pak nejsou nároky rodičů, ale možná újma, které vznikla dítěti přímo v důsledku jeho narození s postižením vůči třetí osobě, která jeho narození způsobila, respektive jeho narození nezabránila. Nejčastěji jsou tedy podávány tyto žaloby na lékaře, kteří nepostupovali lege artis a v důsledku jejich pochybení došlo k narození dítěte. Tato žaloba může být podána i vůči samotným rodičům dítěte. *„Problematika wrongful life žalob se pak vyznačuje několika zvláštnostmi, které brání širší akceptaci wrongful life nároků. Předně se jedná o to, že pochybení lékaře není v příčinné souvislosti s postižením dítěte. V důsledku pochybení*

¹⁷⁹ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. února 2008, sp. zn. 24 C 66/2001

¹⁸⁰ Rozsudek Vrchní soudu v Olomouci ze dne 15. července 2009, sp. zn. 1 Co 192/2008

¹⁸¹ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 12. prosince 2008, sp. zn. 35 C 17/2006

sice došlo k narození dítěte, nikoliv však k jeho postižení.“¹⁸² Nároky z této žaloby jsou pak odůvodňovány zejména tím, že život s postižením je horší než samotná neexistence. Tato argumentace je ale velmi problematická, protože toto srovnání vlastně není vůbec možné. Nemůžeme tedy ani hovořit o újmě, která postiženému dítěti jeho narozením vznikla. Žaloby wrongful life jsou velice kontroverzní a z výše uvedených důvodů jsou ve většině států odmítány, mezi tyto státy patří i Česká republika.

¹⁸² DOLEŽAL, T. Náhrada škody za nechtěné dítě? Právní rozhledy, 2006, č. 21, s. 783 Dostupné na: <https://www.beck-online.cz> [cit. dne 9. 5. 2015]

Závěr

Vypracovaná diplomová práce se zabývala tématem ochrany osobnosti. Vzhledem k poměrně nedávno přijatému novému občanskému zákoníku (OZ), kterým došlo k rekodifikaci soukromého práva, bylo cílem této diplomové práce celkově přiblížit novou právní úpravu tohoto institutu. Téma ochrany osobnosti není vyloženo ve všech jeho aspektech, ale jedná se pouze ve větší míře o obecný výklad tohoto institutu.

V úvodních částech této diplomové práce je podán stručný pohled na právní vývoj problematiky ochrany osobnosti, neboť i současná právní úprava z historické právní úpravy čerpá. Za stěžejní části své diplomové práce považuji kapitolu, která se zabývá omezením práva na ochranu osobnosti a dále pak kapitolu o právních prostředcích ochrany osobnosti, neboť se domnívám, že zpracování této problematiky může být i pro běžného člověka velmi přínosné. Za velice zajímavou považuji změnu v právní úpravě, která se dotkla náhrady nemajetkové újmy v případě neoprávněného zásahu do osobnosti člověka, zejména stalo-li se tak v oblasti zdravotnictví, zásahem do jeho duševní a tělesné integrity. OZ nově věnuje zvláštní úpravu náhradě nemajetkové újmy při ublížení na zdraví a usmrcení. Významnou změnou v této oblasti je zrušení tzv. vyhlášky o odškodnění¹⁸³, dle které soudy v minulosti určovaly výši bolestného a přiměřeného zadostiučinění v případě nemajetkové újmy. Nově je určení této výše ponecháno na uvážení soudce, s tím, že musí přihlídnout ke kritériím stanovených v OZ. To, se domnívám, že je velký krok vpřed. Neboť, jak už jsem předeslala v úvodu této práce, v současné době se ve společnosti rozvíjí určitá tendence nahlížet na člověka a jeho osobnost jako na pouhé číslo a tato vyhláška k tomu dle mého názoru jen přispívala. Není bezpochyby, že i nadále se budou soudci v případě rozhodování o výši náhrady za nemajetkovou újmu opírat o jisté body, ale budou moci více zohlednit všechny individuální okolnosti daného případu.

Ochrana osobnosti je velmi dynamický právní institut, který vzhledem k široké definici osobnosti jako takové neustále přináší nové aspekty. V poslední kapitole této

¹⁸³ Vyhláška Ministerstva zdravotnictví ze dne 30. listopadu 2001, č. 430/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

díplomové práce jsem se snažila přiblížit také problematiku uchopení pohledu práva na život a na zdraví, jako jednoho z vůbec nejdůležitějších. Zejména je v souvislosti s právem na život rozebrán rozsudek ESPL ve věci Vo proti Francii, který mimo jiné okrajově ukazuje také, jak je nutné v případech zásahů do osobnosti v oblasti zdravotnictví obdržet potřebné informace.

Poslední podkapitola pak přináší určité zamyšlení nad hodnotou života, který je za určitých okolností možno považovat za újmu. Sice je dle mého názoru tato problematika velmi kontroverzní, ale jak je vidět i z praxe českých soudů, ne zcela opomenutá. V budoucnosti lze ale očekávat, že takovýchto případů bude jen přibývat a ochrana osobnosti se tak bude ubírat novou cestou.

Domnívám se, že je možné současnou právní úpravu ochrany osobnosti považovat za zdařilou a dostačující, případné eventuální nedostatky ukáže až soudní praxe. Lze shrnout, že ochrana osobnosti je velice rozsáhlé a velmi zajímavé téma, které si zaslouží ve všech směrech velkou pozornost. Případná medializace různých případů neoprávněných zásahů do lidské osobnosti jen přispívá k širšímu povědomí a doufejme, že i k určité obezřetnosti u všech jedinců, jak na straně dotčených, tak i těch, co se zásahu dopouštějí.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

BRÜGGEMEIER, G.; COLOMBI CIACCHI, A.; O'CALLAGHAN, P.. *Personality rights in European tort law*. 1st pub. New York: Cambridge University Press, 2010, s. 591

COSTA, J. *La Cour européenne des droits de l'homme. Les juges pour la liberté*. Paris: Dalloz, 2013, s. 267

DOLEŽÍLEK, J. *Přehled judikatury ve věcech ochrany osobnosti*. Praha: ASPI, a.s., 2008, s. 216

DVOŘÁK, J.; MALÝ, K. a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 687

DVOŘÁK, J.; ŠVESTKA, J.; ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek I. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 432

HOLLÄNDER, P. *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 429

HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2072

KINCL, J.; URFUS, V.; SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 386

KMEC, J.; KOSAŘ, D.; KRATOCHVÍL, J.; BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1687

KNAP, K.; ŠVESTKA, J.; JEHLIČKA, O.; PAVLÍK, P.; PLECITÝ, P. *Ochrana osobnosti podle občanského práva*. Praha: Linde Praha, a.s., 2004, s. 435

LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 2400

MELZER, F.; TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1 – 117*. Praha: Leges, 2013, s. 720

ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. a kol. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl první (§§ 1 až 284)*. Praha: V. Linhart 1935, s. 1192

ŠIMÍČEK, V. *Ústavní stížnost*. Praha: Lide Praha, a.s. – Právnícké a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2005, s. 359

ŠVESTKA, J.; DVOŘÁK, J.; FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 1736

ŠVESTKA, J.; SPÁČIL, J.; ŠKÁROVÁ, M.; HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I, II*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2321

WAGNEROVÁ, E.; ŠIMÍČEK, V.; LANGÁŠEK, T.; POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2012, s. 931

Odborné články a internetové zdroje

DOLEŽAL, T. *Jak odškodňovat nemateriální újmy na zdraví? Principy a východiska*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2015, Vol 5, No Dostupné na: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/95> [cit. dne 25. 11. 2015]

DOLEŽAL, T. *Náhrada škody za nechtěné dítě?* Právní rozhledy, 2006, č. 21, s. 783 Dostupné na: <https://www.beck-online.cz> [cit. dne 9. 5. 2015]

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf> [cit. dne 10. 3. 2014]

FIALA, P.; MAYER, J. *Informovaný souhlas pacienta s poskytováním zdravotních služeb*. Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/informovany-souhlas-pacienta-s-poskytovanim-zdravotnich-sluzeb-93584.html> [cit. dne 21. 10. 2015]

HÁJEK, M. *Několik poznámek k případu Vo proti Francii*. Časopis pro právní vědu a praxi, 2010, č. 2. Dostupné na: <http://www.law.muni.cz/dokumenty/10023> [cit. dne 20. 9. 2015]

Kdo je oprávněn podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva.
Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/prakticke-rady/verejna-sprava/kdo-je-opravnen-podat-individualni-stiznost-k-evropskemu-soudu-pro-lidska-prava-15706.html> [cit. dne 3. 11. 2015]

NĚMEC, R. *Malé zamyšlení nad ochranou osobnosti dnes v NOZ ve světle tiskového zákona.* Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/male-zamysleni-nad-ochranou-osobnosti-dnes-a-v-noz-ve-svetle-tiskoveho-zakona-84674.html> [cit. dne 15. 10. 2014]

PETRKOVÁ, H. *Nechtěné zdravé dítě - neoprávněný zásah do osobnostních práv?* Časopis zdravotnického práva a bioetiky, 2012, Vol 2, No 3. Dostupné na: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/34> [cit. dne 10. 5. 2015]

VAJDA, L. *Žaloby wrongful life a wrongful birth – teoretický úvod a pohled české rozhodovací praxe.* Dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/zaloby-wrongful-life-a-wrongful-birth-teoreticky-uvod-a-pohled-ceske-rozhodovaci-praxe-95153.html> [cit. dne 21. 10. 2014]

Právní předpisy

ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským

a o změně některých zákonů

zákon č. 527/1990 Sb., o vynálezech a zlepšovacích návrzích

zákon č. 207/2000 Sb., o ochraně průmyslových práv

zákon č. 46/2000 sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku

a o změně některých dalších zákonů

zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů

zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách

zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách

zákon č. 285/2002 Sb., o darování, odběrech a transplantacích tkání a orgánů a o změně některých zákonů

Všeobecný zákoník občanský, císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s.

zákon č. 218/1926 Sb., o právu autorském

zákon č. 108/1933 Sb., o ochraně cti

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

zákon č. 115/1953 Sb., o právu autorském (autorský zákon)

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech vyhlášený pod č. 120/1976 Sb.

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, vyhlášený pod č. 120/1976 Sb.

sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod

sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2011 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině

vyhláška ministra zahraničních věcí č. 143/1988 Sb., o Úmluvě proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání

sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o Úmluvě o právech dítěte

Smlouva o Evropské unii

Listina základních práv Evropské unie

vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění

Judikatura

Nález ÚS ze dne 9. ledna 2014, sp. zn. III. ÚS 2253/13

Nález ÚS ze dne 9. prosince 2012, sp. zn. II. ÚS 1714/14

Nález ÚS ze dne 21. března 2002, sp. zn. III. ÚS 256/01

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. října 2005, sp. zn. 30 Cdo 936/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. září 2005, sp. zn. 30 Cdo 1051/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2007, sp. zn. 30 Cdo 1873/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. prosince 2009, sp. zn. 30 Cdo 4642/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. července 2007, sp. zn. 30 Cdo 1941/2007

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 29. listopadu 2006, sp. zn. 25 Co 285/2006

Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 29. února 2008, sp. zn. 24 C 66/2001

Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. července 2009, sp. zn. 1 Co 192/2008

Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 12. prosince 2008, sp. zn. 35 C 17/2006

Rozsudek velkého senátu ESPL ze dne 8. Července 2004, č. 53927/00 ve věci Vo v. Francie

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 29. dubna 2002, č. 2346/02 ve věci Pretty v. Spojené království

Název práce v anglickém jazyce

Protection of personality rights

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá právní úpravou ochrany osobnosti. Vzhledem k tomu, že právní úprava ochrany osobnosti prošla v souvislosti s nedávným přijetím nového občanského zákoníku, zákon č. 89/2012 Sb., určitými změnami, jeví se tato problematika jako velice aktuální. Tato diplomová práce si klade za cíl přiblížit současnou právní úpravu tohoto institutu v obecné rovině.

Diplomová práce je rozdělena do osmi kapitol. V první kapitole jsou vysvětleny základní pojmy jako je osobnost člověka a všeobecné osobnostní právo, druhá kapitola mapuje historický vývoj právní úpravy, se zaměřením hlavně na české území. Třetí kapitola se věnuje aktuálním právním pramenům dotýkajících se ochrany osobnosti. Čtvrtá kapitola rozebírá subjekty práva na ochranu osobnosti, následuje vymezení předmětu tohoto práva. Šestá kapitola se pak zabývá způsoby omezení práva na ochranu osobnosti, a to jak z vůle dotčené osoby, tak i bez ohledu na ni, zejména v podobě tzv. zákonných licencí. Sedmá kapitola, která je zároveň nejvíce obsáhlá, upravuje právní prostředky ochrany osobnosti, jak soukromoprávní, tak i veřejnoprávní. V oblasti soukromého práva blíže vymezuje jednotlivé typy nároků, které mohou vzniknout v důsledku neoprávněného zásahu do osobnosti člověka a zabývá se tak i jednotlivými druhy žalob, které může dotčená osoba podat. Z oblasti práva veřejného vymezuje zejména ochranu prostřednictvím norem trestního a správního práva. Je zde přiblížena i možnost podání ústavní stížnosti a stížnosti k Evropskému soudu pro lidská práva ve Štrasburku. Závěrečná osmá kapitola pak blíže rozebírá vybrané složky všeobecného osobnostního práva, jako je život a zdraví, a poukazuje na vybrané aktuální problémy jejich ochrany, a to také s ohledem na judikaturu, jak Evropského soudu pro lidská práva, tak i soudů českých.

Summary

The thesis deals with the legal regulation of protection of personality rights. According to the certain changes in personality protection legal regulation caused by recent adoption of new Civil Code, Law no. 89/2012 Coll., the topic appears to be up to date. The aim of this thesis is to bring current legal regulation of this issue in its general terms.

The thesis is divided into eight chapters. The first chapter explains basic terms such as personality and general right of personality. Second chapter describes the historical evolution of legal regulation with the main focus on Czech territory. The third chapter examines the existing legal sources affecting the protection of personality. The fourth chapter discusses personality rights entities and it is followed by the definition of the scope of personality protection rights. The sixth chapter explores the methods how is it possible to restrict personality rights, both from the will of concerned person and against it, especially in the form of so called statutory licenses. The seventh chapter, which is also the most extensive one, regulates the legal means of protection of personality rights, private means as well as public ones. In the field of private law the different types of claims which can arise as a result of personal's rights infringement are defines as well as different types of legal actions. In the field of public law the standards of protection through the criminal and administrative law are also specified. They are followed by the possibility of filing a constitutional complaint and a complaint to the European Court of Human Rights in Strasbourg. The final eighth chapter than closer analyze selected components of personality rights, such as life and health, and highlights the chosen current actual problems of their protection with the regard to practice of the courts.

Klíčová slova

všeobecné osobnostní právo

ochrana osobnosti

osobnost

zákonné licence

život

zdraví

Keywords

General right of personality

Protection of personality rights

Personality

Statutory licenses

Life

Health